

Noorele
linnu-
kasvatajale

EESTIMAA LENINLIKU KOMMUNISTLIKU
NOORSOÕHINGU KESKKOMITEE

NOORELE
LINNUKASVATAJALE

1961

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1961

636.5
L 61

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
51975

ARHIIVKOGU

LINNUKASVATUS — KÖMSOMOLI MAJANDUSHARU

NLKP XXI kongress, töötanud välja kommunismi ülesehitamise suurejoonelise programmi meie maal, pööras erilist tähelepanu põllumajanduse igakülgsele arendamisele, et tagada põllumajandussaaduste toodangu selline tõus, mis võimaldaks täielikumalt rahuldada elanikkonna vajadusi toiduainete ja tööstuse vajadusi tooraine järele.

NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenum, kus arutati põllu- ja loomakasvatussaaduste tootmise ja riigile müümise 1960. aasta riikliku plaani ja sotsialistlike kohustuste täitmist ning põllumajanduse edasiarendamise abinõusid, tegi kokkuvõtte sellest suurest tööst, mida nõukogude rahvas kommunistliku partei juhtimisel on teinud põllumajanduse edasiarendamisel. Saavutuste kõrval räägiti sellest, et põllumajandussaaduste tootmise tase ja kasvu tempo, eriti loomakasvatussaaduste osas, ei ole küllaldased. NLKP Keskkomitee pleenumi otsuses märgiti, et riigi vajaduste täielikuks rahuldamiseks tuleb lähemal aastail kokku osta umbes 13 miljonit tonni liha aastas. Seejuures peaks meie vabariigi panuseks olema 125 000 tonni aastas.

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär sm. J. Käbin, esinedes vabariigi parteiaktiivi koosolekul, kus arutati NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi tulemusi ja vabariigi parteiorganisatsiooni ülesandeid, märkis, et selle ülesande täitmiseks lähemal aastail on kõik tingimused olemas.

Lihatoodangu suurendamise üheks reserviks on linnukasvatus, mille arendamisele tuleb senisest hoopis suuremat tähelepanu pöörata. NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsuses öeldakse: «Loomakasvatuse arendamises, liha ja piima tootmise suurendamises pidada kõige tähtsaks: lehmade arvu suurendamist; seakasvatuse kui kõige kiiremini toodangut andva loomakasvatusharu ja linnukasvatuse igakülgset arendamist.»

Meie vabariigis areneb linnukasvatuse, eriti veelindude kasvatamine, aeglaselt. Linnukasvatuses on tähtsaks ja edasilükkamatuks ülesandeks selle intensiivsuse tõstmine ning olemasolevate võimaluste täielikum ärakasutamine.

Et kaasa aidata linnukasvatuse arendamisele, võtsid vabariigi kommunistlikud noored ja noored linnukasvatuse oma hoolduse alla. Eestimaa LKNU X kongressi delegaadid kohustusid kogu vabariigi maanoorte nimel kasvatama 1960. aastal 200 000 veelindu ja broilerit. Kongress kuulutas linnukasvatuse komsomoli majandusharuks. 1960. aasta kevadel toimunud ÜLKNÜ Keskkomitee VII pleenum kohustas maa komsomoliorganisatsioone linnukasvatuse arendamisele senisest rohkem tähelepanu pöörama. Nõukogude Eesti kommunistlikud noored ja noored kohustusid 1961. aastal kasvatama 500 000 kodulindu.

1960. aastal täitsid vabariigi maanoored auga endale võetud kohustuse ja kasvasid üles 235 000 kodulindu. Parimaid tulemusi saavutati Rakvere rajoonis. Sealsete noorte linnukasvatajate poolt kasvatati möödunud aastal üles 50 000 kodulindu — see on neljandik vabariigi kohustusest. Suvevaheajal kasvas Rakvere I Keskkooli õpilane Lea Kulmet oma kodukolhoosis, Ed. Vilde nimelises kolhoosis, üles 15 000 noorlindu. Üle 20 000 noorlinnu kasvasid üles Roela sovhoosi noored Eha Tovstik ja Irina Bolod.

Hästi töötasid noored linnukasvatajad ka Tartu, Põltsamaa, Viru ja Kingissepa rajoonis.

Vähe tähelepanu pöörasid komsomoliorganisatsioonid aga veelindude kasvatamisele. Ka siin olid algatusvõimelisemad Tartu, Põltsamaa, Paide ja Hiiumaa rajooni maanoored. Teistes rajoonides aga jäid linnukasvatuse küsimused komsomoli tegevuspiirkonnast välja või neile pöörati ainult pealiskaudset tähelepanu. Paremaid tulemusi saavutati kanakasvatajate vahelise sotsialistliku võistluse korraldamises. On suurenenud noorte kanakasvatajate arv vabariigis. Nüüd töötab vabariigis linnutalitajatena üle 200 noore, s. t. peaaegu kaks korda rohkem kui paar aastat tagasi. Aasta-aastalt paranevad ka noorte töötulemused.

Noorte linnukasvatajate vahelises sotsialistlikus võistluses tuli 1959. aastal võitjaks Harju rajooni «Tuleviku» kolhoosi kanatalitaja Oie Kuulmets, kes sai oma kanade grupilt 114 743 muna. Üle 100 000 muna said oma hooldamisel

*Harju rajooni «Tasuja» kolhoosi kanakasvataja Õie Kuulmets
oma hoolealustega*

olevalt kanade grupilt ka veel Mare-Anne Rohtla Põltsamaa rajooni Kõo kolhoosist (107 600 muna) ja Virve Vest Paide rajooni «9. mai» kolhoosist (107 150 muna).

Parimaks nooreks kanatalitajaks 1960. aastal oli Õie Grube Rakvere rajooni Lasila sovhoosist, kes sai 2069 kanalt kokku 254 000 muna. Ühe kana kohta sai Õie 159 muna. Temale järgnes ja tuli vabariigi noorte kanatalitajate vahelises sotsialistlikus võistluses teisele kohale Viida Karukäpp Kohtla-Järve linna piirkonna Kurtna sovhoosist.

sist, kes sai 1785 kanalt kokku 253 472 muna ja iga kana kohta 147 muna. Veerand miljonit muna kanade grupilt — see on suurepäraseks eeskujuks kõigile noortele linnukasvatajatele vabariigis.

Üle 100 000 muna kanade grupilt said tublid noored kanatalitajad: Vilma Aalbok Harju rajooni «Sotsialismi Tee» kolhoosist (164 804 muna), Nelli Vare Tartu rajooni Vara kolhoosist (144 406 muna) ja Helga Aavik Haapsalu rajooni «Kangelase» kolhoosist (117 000 muna).

Need on vabariigi parimad noored linnukasvatajad. Kuid nagu nähtub eelpool toodud andmetest, on vahed kanatalitajate töötulemuste vahel suured. Õie Grube ja Viida Karukäpp on munade kogutoodangu poolest teistest ees ligi 100 000 muna võrra. Millest see tuleb?

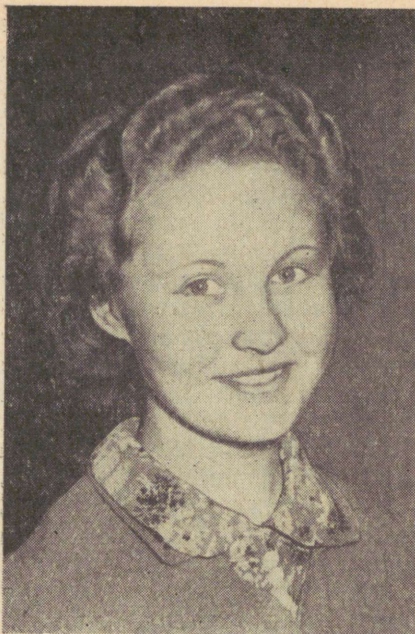
Eelkõige sellest, et nende hooldada on 2000-pealised kanakarjad, kuna aga teistel on kanade grupid poole väiksemad. Kuigi Vilma Aalbok sai 1960. aastal noorte hulgas parima tulemuse — 210 muna kana kohta — jäi ta kogutoodangu osas parimatest maha, sest tema grupis oli 850 kana. Enamasti on aga noorte kanatalitajate hooldamisel veelgi väiksemad grupid. Palju on selliseid noori kanatalitajaid, kes hooldavad alla 300-pealisi kanade gruppe.

Ja siit tulebki vabariigi komsomoliorganisatsiooni, meie maanoorte võitlusülesanne linnukasvatuse arendamisel — võidelda suurte farmide, tootmise mehhaniseerimise ja tööviljakuse tõusu eest.

Omahinna arvestused näitavad, et mida suurem on linnufarm, seda madalam on munade omahind. Suurema farmi eeliseks on ka see, et linnutalitaja töötasu, tema materiaalne huvitatus linnukasvatuse arendamise vastu on suurem. Väikeste, 200—300-pealiste farmide hooldamine aga toimub n. ö. muuseas, sageli teiste ülesannete kõrval. Seepärast on komsomoliorganisatsioonide üheks tähtsaks ülesandeks propageerida linnukarjade arvulist suurendamist.

Peale munatoodangu annab linnukasvatus ka väärtuslikku linnuliha. Seda on senini saadud ainult hane- ja pardikasvatusest, kanakarjast väljaprakeeritud kanade ja noorkukkude turustamisest ning vähesel määral ka kalkunikasvatusest. Viimasel ajal on aga ka meie vabariigis suurenenud lihatibude ehk broilerite kasvatamine. Broileri all mõeldakse noort, tavaliselt kuni 16-nädalast kana- või

*Põltsamaa rajooni Kõo
kolhoosi kanatalitaja
Mare-Anne Rohtla*

kukktibu, kes on õrna, maitstva liha, elastse ning sileda naha ja pehme rinnakukõhrega.

1960. aastal alustasid mitmed kolhoosid ja sovhoosid esmakordselt lihatibude kasvatamist. Tartu, Rakvere ja Haapsalu haudejaamad andsid neile majandeile ristan-tibusid. See oli esimeseks suuremaks katseks sel alal.

Lihatibude kasvatuse vajab aga praegu, oma esimeste sammude juures, kommunistlike noorte ja noorte abi. On väga tähtis, et komsomoliorganisatsioonid võtaksid lihati-bude kasvatamise oma hoolduse alla.

Komsomoli-algorganisatsioonidel ja põllumajanduse spetsialistidel tuleks pidada linnukasvatuse kohta ka majanduslikku arvestust. Tuleb välja arvestada liha oma-hind ühe tibu kohta, arvesse võttes järgmisi kululiike — ööpäevase tibu hind, sööda hind, talitamiskulud, muud kulud ja tibude suremusest tulenev kahju.

Lihatibude kasvatamise kordaminekuks tuleks tibutalita-jatele korraldada mõnepäevane seminar, kus selgitataks

lihatibude kasvatamise erinevusi, võrreldes munakanade kasvatamisega. Sellise seminari peaks organiseerima rajooni komsomolikomitee koos haudejaamaga.

Kui on omandatud esimesed kogemused lihatibude kasvatamisel, tuleb teha järeldused esinenud vigadest hoidumiseks ja alustada lihatibude aastaringset kasvatamist.

Hinnatav on Keila rajooni Saida sovhoosi algatus, kus tibulana kasutatakse suvel tühjalt seisvat emiste lauta. Niisuguseid suvel tühjalt seisvaid ruume on peaaegu igas majandis. Juba varakult tuleb alustada ettevalmistustöid linnukasvatuse arendamiseks 1961. aastal. Haudejaamad hakkavad kolhoosidele ja sovhoosidele tibusid müüma veebruaris-märtsis. Varakult kasvama pandud tibud hakkavad munema juba juulis-augustis. Osa tibusid tuleb aga kindlasti lihatibudeks kasvatada.

Häid kogemusi linnukasvatuse arendamisel on vennasvabariikide kommunistlikel noortel.

1960. aastal toimus Moskvas Vene NFSV lääneoblastite ja Läti ning Eesti noorte linnukasvatajate piirkondlik nõupidamine.

Ettekandega komsomoliorganisatsioonide tööst linnukasvatuse arendamisel esinesid ÜLKNÜ Moskva, Tambovi ja Saraatovi oblastikomitee sekretärid sm. Toptõgin, Mihailov ja Kurganov.

Nendes oblastites on kommunistlike noorte eestvõttel rohkesti noori loomakasvatuse alal tööle rakendunud. Nii asus 1960. aastal mõne kuu jooksul kolhooside loomakasvatufarmidesse tööle Moskva oblastis üle 3500 ja Saraatovi oblastis üle 3300 noore. Neist töötab enamik just linnukasvatufarmides. Sotsialistlikus võistluses on rohkesti tähelepanu pööratud just kana- ja pardikasvatuse arendamisele. Selle töö juhtimiseks on rajoonides moodustatud staabid, kuhu kuuluvad peale komsomolitöötajate veel noored linnukasvatajad, zootehnikud ja põllumajandusning haridusorganite esindajad. Selline staap on moodustatud ka mitme oblastikomitee juurde. Stavropoli kraisis näiteks õpetati komsomoliorganisatsiooni initsiatiivil mitmesugustel kursustel ja seminaridel välja ligi 3000 noort ning suunati nad tööle linnukasvatufarmidesse.

Rostovi oblasti komsomoliorganisatsioon suunas linnukasvatuse tööle 2500 kommunistlikku noort ja noort. Tšortkovo rajooni kolhoosis «Leninski Putj» on linnukasvatuse täielikult noorte käes. 1954. aastal kasvasid noored

Põltsamaa rajooni «Sakala» sovhoosi kanatalitaja Aime Raudsepp

seal 27 000 lindu. Noorte linnufarmis on kohustuseks saada kana kohta keskmiselt 190 muna. Anja Tšaikina tuli kolhoosi «Vperjod k Kommunizmu» pärast keskkooli lõpetamist ning kasvas esimesel aastal lihaks ligi 12 000 lindu. Selliseid näiteid võib Rostovi oblastis palju tuua. Tehes kokkuvõtteid möödunud aasta töö tulemustest, võtsid Doni kommunistlikud noored veelgi suurema kohustuse — kasvatada üles 35—40 miljonit lindu.

Rohkem kui kaks korda on suurenenud lindude arv ja nende produktiivsus Saraatovi oblastis. Selles on suur teene ka kommunistlikel noortel. Kommunistlik noor Valja Bahturina sovhoosist «Krasnõi Kut» sai 1959. aastal igalt kanalt keskmiselt 224 muna, tema sõbratar Valja Belova sai 222 muna kana kohta. Sovhoosis kasvatati 130 000 kanapoega, igalt kanalt saadi keskmiselt 214 muna. Peale selle võtsid Saraatovi oblasti kommunistlikud noored aktiivselt osa 11 kolhoosi vahelise linnuvabriku ehitamisest. Algatajateks olid Petrovski rajooni kommunistlikud noored ja noored. Kuu ajaga remontisid nad tühjalt seisva neljakorruselise veskihoone ja asetasi kohale sojendusaparaadid. Ligi 1 500 Petrovski ümbruse noort võttis osa 2 suure, 2 500 m² pindalaga lindla väljaehitamises. Nende ruumide ning linnuvabriku ehitamisel hoiti kokku 176 000 rubla. Petrovski rajooni noored linnukasvatavad kasvatasid üle 400 000 linnu.

Nende algatust toetasid Lössõje Gorõ, Sverdlovo, Pugatšovi ja teiste rajoonide noored. Krasnodari krai Kanevskaja rajooni kommunistlikud noored kasvatasid edukalt veelinde. Veera Kutilova kommunistlike noorte lüli Stalini-nimelises kolhoosis ja Nikolai Nikitenko lüli kolhoosis «Zavetõ Iljitša» kasvatasid 1959. aastal kumbki 50 000 parti, terves rajoonis kasvatati aga kokku 2 miljonit lindu. Kommunistlik noor Niina Karpenko koos oma sõbratari Ljuda Rjübõhhiga Voroneži oblasti «Voroneži» sovhoosist kasvatasid 1959. aastal üles 54 000 parti, kusjuures säilitati 99,6% partitibusid.

ÜLKNÜ Keskkomitee sekretär sm. Mironenko rääkis sellest, missugused ülesanded on komsomoliorganisatsioonidel linnukasvatuse arendamisel. ÜLKNÜ Keskkomitee VII pleenum, mis toimus 1960. aasta veebruaris, pööras suurt tähelepanu komsomoliorganisatsioonide osatähtsuse suurendamisele linnukasvatuse arendamisel. Kiideti heaks maa komsomoliorganisatsioonide poolt võetud kohustus

Harju rajooni «Oktoobri Võidu» kolhoosi kanatalitaja Evi Paane

kasvatada 1960. aastal 600 miljonit lindu. Linnufarmidesse suunatakse 1960. aastal tööle 130 000—150 000 noort. Sm. Mironenko ütles, et erilist tähelepanu peavad maa komsomoliorganisatsioonid pöörama hanede ja partide kasvatamisele, samuti aga tibude lihaks kasvatamisele.

Nõupidamisel räägiti palju ka Sotsialistliku Töö Kangelase Veera Sidora tööst, kes sai 1959. aastal oma hooldada olevatelt kanadelt miljon muna.

Nõupidamisel rõhutati, et komsomoliorganisatsioonid peaksid igati kaasa aitama uute meetodite juurutamisele, farmitööde mehhaniseerimisele, tööviljakuse suurendamisele ja omahinna alandamisele. Linnukasvatusfarmidesse tuleb suunata rohkem noori ja organiseerida nende vahel sotsialistlikku võistlust ning töökogemuste vahetamist.

Meie tingimustes oleks tarvis, et Tallinna, Tartu, Pärnu, Kohtla-Järve, Narva ja teiste linnade komsomoliorganisatsioonid võtaksid oma hoolduse alla ümberkaudsete kolhooside ja sovhooside linnukasvatusfarmid, aitaksid neid ehitada, mehhaniseerida ning vajaliku inventariga varus-

tada. Aegsasti tuleb mõelda ka söötadele. Jahu-, liha- ja piimakombinaatide ning kalatööstusettevõtete kommunistlikud noored peaksid Gruusia noorte eeskujul linnusöötade valmistamiseks tootmisjätmeid kasutama.

Maa komsomoliorganisatsioonide ülesanne seisab selles, et õigesti ja oskuslikult kasutada linnukasvatust kui väärtuslikku lihatoodangu suurendamise reservi. Linnude kasvatamiseks tuleb ära kasutada kõik olemasolevad selleks sobivad ruumid. Üheaegselt kõrgeväärtusliku ja dieetilise liha ning munade tootmise suurendamisega tuleb tublisti alandada ka toodangu omahinda ja suurendada töövilkust. Selleks on tingimata vaja, et linnufarmide komplekssele mehhaniseerimisele pöörataks senisest rohkem tähelepanu ning et see töö toimuks käsikäes linnude pidamise ja kasvatamise uute, eesrindlike meetoditega.

SUURENDAME LINNULIHA TOOTMIST

Hanede ja partide kui lihalinnude kasvatamine on majanduslikult tulus ega nõua meie vabariigi tingimustes suurte jõusöödakoguste kasutamist. Maist septembrini võib hanesid ja parte kasvatada vähese jõusöödaga, karjatades hanesid rohumaadel ja kõrrepõldudel ning pidades parte loodusliku sööda poolest rikastel veekogudel.

Meie eesrindlike hanekasvatajate kogemused näitavad, et ühelt emahanelt aastas saadud munadest on võimalik kasvatada vähemalt 10—15 tibu, paljudelt aga isegi 23—25 tibu. Ühe emahane kohta on aastas toodetud 1,4—1,8 tsentnerit väärtuslikku haneliha. Looduslikke võimalusi oskuslikult kasutades on eesrindlikud pardikasvatajad saanud ühe emapardi kohta aastas kuni 129 kg maitsvat pardiliha.

Meie vabariigi kolhoosides ja sovhoosides jätab olukord veelinnude kasvatamisel aga tõsiselt soovida.

1960. aastal müüsid haude-linnukasvatust jaamad kolhoosidele ja sovhoosidele ainult 89 000 pardi- ja hanetibu.

Veelinnude tibusid hautatakse vähe sellepärast, et pardi- ja hanemunasid ei ole vajalikul arvul!

Enamik 1960. aastal üleskasvatatud partidest ja hanedest tapeti sügisel lihaks, mõtlemata järgmisele aastale.

Nii jäeti Elva rajooni kolhoosides põhikarja ainult 44 hane. Analoogiliselt talitati Abja, Viljandi, Valga rajoo-

*Rakvere rajooni Vinni sov-
hoosi tibutalitaja Taimi
Kempi*

nis jm. Ka mitmete rajoonide põllumajandusinspeksioon ei hoolitse veelindude põhikarjade iga-aastase suurendamise eest nii nagu vaja. See on jäetud täielikult kolhoosijuhatuse otsustada ning tagajärjeks on, et veelindude kasvatus ei ole mitme aasta jooksul jalgu alla võtnud.

Esimese katse olukorda parandada tegid 1959. aastal kommunistlikud noored, kuid mitmete takistuste tõttu jäi võetud kohustus täitmata. Üheks peamiseks põhjuseks oli muidugi haudemunade puudus. Teiseks ei olnud noortel kogemusi ning sellest tuli ka kartus ise tööle käed külge panna. Side rajoonide põllumajandusinspeksiooni ja haudelinnukasvatusjaamadega jäi nõrgaks. Puudus spetsialistide toetus ja koostöö nendega.

Meie vabariigis on üle 1500 järve, palju jõgesid ja ojasid. Kõigis nendes veekogudes leidub hulgaliselt veetaimi ja loomi, mis on partidele suupäraseks söödaks ja mis ei maksa ainsatki rubla. Need reservid tuleb ära kasutada.

Madalaveelised ja kinnikasvanud järved on partide

pidamiseks kõige kohasemad. Selliste järvede igal hektaril võib kasvatada 150—200 parti.

Kui pardid ei saa ilma veeta hästi kasvada, siis vajavad haned vett ainult pesemiseks ja kevadisel paaritushooajal. Küll aga on nendele vaja karjamaad ja mahlakat haljas-sööta, nagu maisi ja söödakapsast. Samuti on hanedele heaks söödaks juurviljapealsed. Rohke haljassööda sööt-misel on haneliha omahind madal ja jõusöötade kulu väike.

Ka ei nõua hanekasvatus suurt tööjõukulu. Üks talitaja võib karjatada mitu tuhat hane. Heinaädalatel ja kõrrepõl-dudel on hanedele kõige paremaks karjaseks joogiveeküna, mida vajaduse järgi edasi paigutatakse.

Hanekasvatus annab kiiresti väärtuslikku liha. Munast koorunud 150 g raskusest hanetibust kasvab 5 kuuga 4—5 kg raskune hani.

Üheks palju ja maitsvat liha andvaks linnuks on kalkun. Oma kasvukiiruselt ei jää kalkun maha pardist ja ületab hane. Kalkuniliha on aga teiste lindude lihast väärtuslikum ja kallim.

Kavas on kalkunikasvatust riiklikes majandites tunduvalt laiendada. Kuid on vaja, et noored oleksid initsiaatoriteks kalkunikasvatuse arendamisel ka meie kolhoosides. Kalkunikasvatus on linnukasvatuse perspektiivne haru. Näiteks 500-pealise kalkunikarjaga võib üles kasvatada 20 000 kalkunitibu, kellest 5—6 kuu möödumisel saab 110—130 tonni liha eluskaalus.

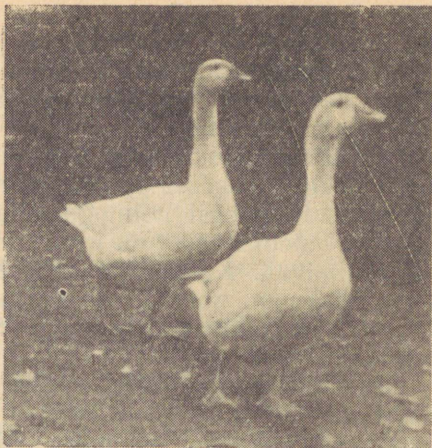
Hane- ja parditõud

Emdeni haned on valged. Nende kere on piklik ja lai. Eluskaal on täiskasvanud emahanedel 6—7,5 kg, isahanedel 7,5—9 kg. Aastane munatoodang on 25—30 muna, üksikutel hanedel aga rohkemgi. Viie kuu vanused noorhaned kaaluvad keskmiselt 5 kg. Emdeni haned alustavad munemist keskmiselt 304 päeva vanuselt.

Tambovi stepihaned on levinud meil Rakvere rajoonis, kus üheks peamiseks kasvatajaks on «Valguse» kolhoos. Neid hanesid kasvatatakse veel Järlepa Tõulinnukasvatuse sovhoosis.

Tambovi stepihaned on aretatud Tambovi oblasti «Arženka» linnukasvatuse sovhoosis, kust haudemune on toodud ka meie vabariiki ja loodud siin nende hanede tõufar-

Emdeni haned

*Tambovi stepi tōugu
isahani, eluskaal
9,1 kg*

mid. Tambovi stepihaned on aretatud tuluusi ja romnõ hanede ristamisel, kusjuures rea põlvkondade vältel kasutati lähissugulusaretust. Tambovi stepihane põhitüübil on kattesuled tumehallid, kere kompaktne, lai ja pikk. Kõhul on kaks rasvavolti.

Emahanede keskmiseks eluskaaluks on 6,2 kg ja isahanedel 7 kg. Eluskaalu poolest on tambovi stepihaned kodumaistest tõugudest holmogori hanede järel teisel kohal. Tambovi stepihanedel on head nuumaomadused ja nad on varavalmivad. Kahekuune noorhani kaalub kuni 4,5 kg. Juba viiekuuste noorhanede eluskaal on 85% täiskasvanud hanede eluskaalust. Rasvavolt moodustab $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{6}$ hane kaalust.

Keskmine munatoodang emahane kohta on 43 muna aastas, kuid paljud munevad isegi 50—60 muna.

Arvestades seda, et puhtatõulisi tuluusi hanesid on

Võru rajooni V. Kingissepa nimelise kolhoosi pekingi tõugu noorpardid Kubja järvel

meil võrdlemisi vähe säilinud ja suguluspaaritus on hanede juures eriti ohtlik, puuduvad praegu väljavaated selle hanetõu edukaks kasvatamiseks. Sellepärast peaks meil tambovi stepihani rohkem levima, sest selle hanetõu laialdase leviku tõttu teistes vennasvabariikides on kerge saada täiendavat tõumaterjali.

Pekingi tõugu pardid on lihapardid, kuid nende munatoodang on küllaltki suur. Ülenurme sovhoosi ja paljude kolhooside pardifarmides on saadud emapardi kohta 130—170 muna aastas.

Noored pardid kaaluvad 60 päeva vanuselt 2,5 kg ja on tapmiseks täiesti kõlblikud. Tartu ja Paide Haude-Linnukasvatuse Jaamas saavutasid noored pekingi tõugu pardid 1957. aasta suvel juba 54 päeva vanuselt 2,5 kg-se eluskaalu ja neid oli võimalik lihaks realiseerida enne kahte kuud. Sellepärast ongi pekingi pardid meie vabariigis kõige levinumaks parditõuks. Täiskasvanud emapartide keskmiseks eluskaaluks on 3,5 kg ja isapartidel 4 kg. Pekingi partide munad kaaluvad keskmiselt 90 grammi.

Hane- ja pardifarmide organiseerimine

Haned oma bioloogiliste iseärasuste tõttu on rohusööjad linnud. Sellepärast eeldab hanekasvatuse edukas arendamine ja sellest heade sissetulekute saamine kõigepealt heade, lopsaka ja kõrgeväärtusliku taimestiku ja küllaldase pindalaga rohumaade olemasolu või rajamist. Majandis, kus on vähe kultuurrohumaid või vastava taimestikuga looduslikke rohumaid, on juba raskem hanekasvatusest suuremaid sissetulekuid saada. Hanede ja partide pidamine ainult kontsentreeritud söötade baasil pole aga tasuv, vaid toob majandile isegi kahju. Vähem tähtis, kuid siiski vajalik on hanedele veekogu olemasolu kevadiseks paaritushooajaks. Selleks sobivad hästi ojad, tiigid ja ka väiksemad järved.

Linnukasvatuse Kontroll-Katsejaama andmeil ja praktike tähelepanekutel sööb täiskasvanud hani päevas kuni 2 kg haljassööta. Suurele hanekarjale annavad kõige paremini odavat haljassööta kultuurrohumaad. Haned söövad meelsasti ristikut, vikki, lutserni, noort segatist, rukki-orast, raiheinasid, timutit, aasnurmikat ja teisi kõrrelisi siis, kui need ei ole veel puitunud. Umbrohtudest maitse-

vad hanedele võilill, hapuoblikas, noored nõgesed ja linnurohi.

Soostunud aladelt, kus kasvavad mitmesugused lõikheinad ja tarnad, ei leia haned tarvilikku sööta ning sellised rohumaad ei ole hanede pidamiseks kõlblikud.

Noort rohtu söövad haned suure isuga, kuna puitunud rohtu nad ei söö peaaegu üldse. Seepärast tuleb hanede karjamaadelt vananenud rohi maha niita ja karjatada hanesid ädalal. Hanesid võib karjatada ka söötidel ja kesal, kui seal on rohtu, ning viljapuu- ja köögiviljaaedades pärast saagi koristamist.

Hanefarmi organiseerimisel tuleb arvestada iga 100 hane kohta 4 ha head karjamaad. Olenevalt sellest, missugune on karjamaa produktiivsus, võib hanede arvu sellel suurendada või vähendada.

Sügisel on hanedele heaks karjamaaks kõrrepõllud. Kõrrepõldudel karjatamisel söövad haned 500—600 grammi varisenud teri päevas ja palju haljassööta ning putukaid. Kogenud hanekasvatajad räägivad, et 100 hane karjatamiseks 10 päeva jooksul on tarvis 5 ha kõrrepõldu.

Seega eeldab hanefarmi asutamine head karjamaad. Kas meie vabariigi kolhoosidel ja sovhoosidel on karjamaid hanede jaoks?

Sellele küsimusele saab ainult jaatavalt vastata. Peab aga märkima, et nii mõnigi karjamaa tuleb enne korrastada ja siis on igas kolhoosis ja sovhoosis võimalik kasvatada lihaks realiseerimiseks tuhat ja rohkemgi hane aastas.

Pardifarmi tulukuse aluseks on aga looduslike söötade poolest rikas veekogu. Niisugune veekogu annab partidele suvel enamiku söödast ja võimaldab ühe põhikarja emapardi kohta kahekuuseks kasvatada võimalikult suurema arvu noorparte. Üle kahe kuu vanuste, lihaks realiseeritavate partide pidamine ei ole majanduslikult tasuv, sest 70-päevaselt hakkavad pardid sulgima ja iga ülearune sööt-mispäev toob siis ainult kahju.

Hane- ja pardifarmi asukoht

Hane- ja pardifarmi rajamisel tuleb silmas pidada, et hanila, partla ja tibula oleksid üksteisest vähemalt 500 m kaugusel ja noorlindudel oleks eraldi karjamaa ning veekogu või selle osa, mida nad eraldi kasutavad. Kui veeko-

guks on jõgi, siis peavad noorhaned asuma täiskasvanud hanedest ülevalpool voolu. Samuti peavad noorpardid paiknema eemal täiskasvanud partidest. Niisugust eraldi paigutamist on vaja nakkushaigustest ja usstõbedest hoidumiseks. Pinnas, millele lindlad paigutatakse, peab olema vett läbilaskev, soovitatav liivase või kruusase aluspõhjaga.

Hane- ja pardifarmi läheduses eraldatakse maa-ala, millel kasvatatakse täiskasvanud hanedele kartulit ja juurvilja ning tibudele vitamiinirikkaid haljassöötaid. Selleks otstarbeks eraldatakse sajalinnulise hanede ja partide põhikarja kohta 2—3 ha põldu.

Hane- ja pardifarmi ei paigutata kunagi soostunud ja seisva veega veekogude äärde, sest sellega kaasub invasiivhaigustesse nakatumise oht. Kui puudub sobiv veekogu, siis kaevatakse hanila lähedusse nn. suplustiik.

Hanefarmi asukoha valimisel tuleks vigade vältimiseks varem veterinaararsti ja haude-linnukasvatuse jaama spetsialistidega konsulteerida.

Pardifarm tuleks asutada eeskätt neis majandeis, kus on olemas looduslike söötade poolest rikas järv, jõgi või riimveeline merelaht.

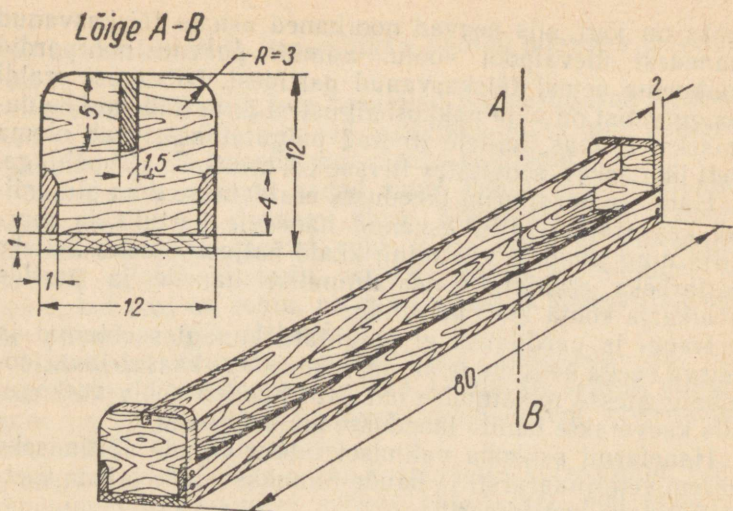
Hane- ja parditibude üleskasvatamine ja söötmine

Paar päeva enne tibude haude-linnukasvatuse jaamast majandisse saabumist köetakse tibula soojaks. Põrandast 5 sm kõrgusel peab temperatuur olema 15—18° C, ruumi üldtemperatuur aga 28° C. Kütta tuleb selleks, et tibula seinad ja põrand soojeneksid ja kuivaksid. Külma põrand võib esile kutsuda tibude haigestumist.

Põrand kaetakse 20—25 sm paksuse sügava allapanu kihiga. Selleks kasutatakse turvast ja õleheksleid. Allapanu lisatakse iga päev hulgal, mis hoiab põranda kogu aeg kuiva ja puhta. Nii tekib põrandale sõnniku ja allapanu kiht, milles tekkiv käärimine hoiab põranda soojana.

Ühele ruutmeetrile tibula põrandapinnale võib paigutada 9—10 hanetibu või 16 parditibu. Tibula eraldatakse sektsioonideks, kusjuures ühes sektsioonis ei ole otstarbekohane kasvatada üle 250 hanetibu või 300 parditibu.

Tibude normaalseks kasvuks ja arenemiseks tuleb valmistada küllaldaselt arvul sööda- ja jooginõusid. Sööda-

Söödanõu 20-le kuni 15 päeva vanusele hanetibule

nõusid peab olema nii palju, et kõik tibud mahuksid üheaegselt sööma. Kui söödanõusid on vähe, tekib söömisel rüselamine, osa tibusid tallatakse teiste poolt vigaseks või nad ei pääse süüa juurde ja jäävad nõrgemaks. Ühes tibulas ei või kasvatada segamini ka eri vanusega tibusid, sest nooremad jäävad sel juhul kasvus kängu.

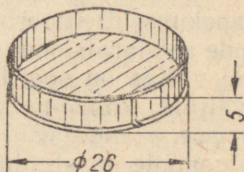
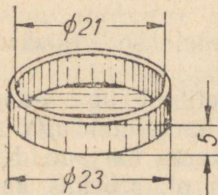
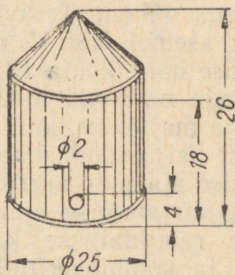
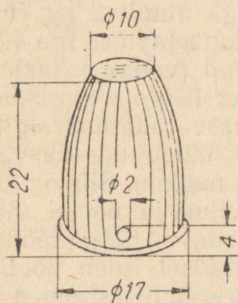
Võru rajooni V. Kingissepa nimelises kolhoosis kasvatatakse parte juba mitmendat aastat. Selle kolhoosi kogemused näitavad, et parte on kasulik kasvatamiseks võtta suuremate partiide viisi iga 30—35 päeva tagant, kui eelmised pardid viiakse veekogu äärde laagrisse. Sel viisil on võimalik ühes ja samas tibulas kasvatada üles rohkem linde ja hoida kokku kulutusi ruumide ehitamise ja sisustuse peale. Sama on maksev ka hanetibude kohta. Nii kasvatati Järlepa Tõulinnukasvatuse Katsemajandis 1957. aastal ühes veetavas tibulas (4×8 m) kolm partiid, kokku 1580 hanetibu.

Kui õhutemperatuur ei lange öösiti alla 15° C, võib hane- ja partitibud viia juba 3 nädala vanuselt laagrisse. Laagrites kasutatakse varjualusena kas spetsiaalseid onne või tehakse karjamaade ja veekogu lähedale katusealused.

Suurt sööda kokkuhoidu võimaldab hanetibude karjamine õrna rohuga heinamaadel, ädalatel või kultuurkarjamaadel. Parditibude kasvatamise muudab aga odavaks söödarikas läbijooksva veega veekogu. Parditibud lastakse veekogule 500-pealiste ja suuremate gruppidena, arvestades igale veekogu hektarile 150—200 tibu. Seda normi suurendatakse või vähendatakse olenevalt sööda hulgast veekogus või sellest, kui palju antakse söötasid käest.

Partide söötmise hõlbustamiseks harjutatakse neid signaali järgi sööma tulema. Selleks antakse söötmise eel tingimata juba esimestest elupäevadest alates helisignaali, kas vilistatakse või lüüakse mingi ülesriputatud raudeseme pihta. Helisignaal kujundab partidel tingitud refleksi, mis võimaldab neid vähese vaevaga ööbima või sööma kutsuda.

Esimestel elupäevadel söödetakse hanetibusid 6—7 korda päevas, andes neile sõelutud segajahu või kombineeritud sööta, kohupiima, penendatud porgandit ja pee-

Automaatjootja 40-le kuni 15 päeva vanusele hane- ja parditibule

nendatud haljassööta (ristikut või nõgeseid). Pärast esimest kaht nädalat aga kujunegu hanetibude peamiseks söödaks õrn haljassööt.

Linnukasvatuse Kontroll-Katsejaama andmeil on hanetibusid otstarbekohane karjatada varakevadel kultuurkoplites, kus on keraheina. Selleks et kerahein ei puituks, tuleb selle kasvu niitmiseга reguleerida. Ühe noorhane kohta söödeti katsejaamas 136-päevase karjatamisperioodi kestel kultuurkoplitest 63,4 kg rohtu ja peale selle veel 55 kg haljasmassi põldheina ädalatel ja kõrrepõldude karjatamisel. Karjamaa kasutamiseга viidi terasööda kogused ratsioonis miinimumini. Nii söödeti 31—40-päevasele hanetibule 20 g nisukliisid, 10 g päevalillekooke, 10 g kalajahu ja 150 g kartulit päevas. Üle 90-päevastele hanetibudele söödeti 30 g kaerajahu, 20 g nisukliisid, 15 g kalajahu ja 200 g kartuleid päevas. Ülejäänud osa ratsioonist moodustas haljassööt, mida haned said vabalt.

Kui varem kasutati noorhane viiekuuseks kasvatamiseks 15 kg jõu- ja teisi kontsentreeritud söötasid, siis ülaltoodud söötmissviisi kasutades kulus jõusöötasid ainult 4,4 kg ehk 3 korda vähem. Teravilja söödeti aga ainult 2 kg endise 10 kg asemel. Hanede müügil saadi katsejaamas iga 4,5 kg raskuse hane kohta 12,9 rubla kasumit (vanas rahas).

Seega näitavad toodud andmed, et kõige otstarbekohasem ja majanduslikult tasuvam on kasvatada hanesid peamiselt haljassööda baasil. Parimaks hanetibude kasvavõtmise ajaks on aprilli teine pool ja maikuu. Siis on hanetibud karjatamise ajaks hästi arenenud ja nende söödatarve rahuldatakse karjamaalt saadava haljassöödaga. Jahu ja kombineeritud söötade söötmisel tuleb hoolikalt jälgida, et need ei oleks hallitanud, sest hallitusseened põhjustavad hanetibudel mürgistusi ja massilist hukkumist. Pealegi ei hävi hallitanud söötade mürgine toime täielikult ka söötade keetmisel.

Kahekuuseid noorhanesid söödetakse täiskasvanud hanede söödaratsiooni järgi.

Kui väljas on soe, lastakse hanetibud juba 5-päevaselt uiteväljale, kolme-neljanädalased hanetibud aga viiakse laagrisse. Hanetibusid peab karjatama karjane. Kaitseks röövloomade ja -lindude vastu on otstarbekas kasutada karjakoera, kusjuures koer võib olla hanetibude juures kas lahtiselt või ketis. Koera tuleb tibudeга harjutada juba esimestest päevadest alates ja õpetada teda ära ajama

vareseid ja teisi röövlindede ning -loomi. Karjatamiseks on parem kasutada vanemaid koeri.

Ühe hanetibu kohta arvestatakse 100 m² karjamaad (täiskasvanud hanele 150 m²). Veekogul arvestatakse ühe hane kohta 20 m² veepinda.

Esimestel laagripäevadel söödetakse hanesid 3 korda, hiljem 2 korda päevas.

Karjatamisel vähendatakse käestantavate jõusöötade hulka poole võrra ning kõrrepeõldudel karjatamisel ei anta jõusöötasid üldse.

Parditibude näitlik söödaratsioon

(tibu kohta päevas grammides)

Söödad	Vanus päevades						
	1—10	11—20	21—30	31—40	41—50	51—60	61—70
	sööta grammides päevas						
Jahu-terasöödad ..	17	25	50	60	70	90	90
Teraviljajäätmed ..	—	—	—	30	30	40	40
Nisukliid	5	20	25	25	30	40	40
Jahvatatud õlikoo- gid	3	6	8	10	12	20	25
Liha-kondijahu või kalajahu	—	5	7	10	12	5	—
Kohupiim	6	10	20	—	—	—	—
Löss	10	25	30	—	—	—	—
Haljassööt	15	40	60	80	100	150	150
Teokarbid või söö- dakriit	1	2	3	4	5	6	6
Kondijahu	0,3	0,7	1	1,3	1,7	2	2
Sool	0,2	0,4	0,6	1	1,5	2	2

Parditibude söötmine nende esimestel elupäevadel ei erine palju hanetibude söötmisest. Kuid parditibudele tuleb hakata loomseid valgusöötasid ja õlikooke andma juba kolmandast päevast alates, sest parditibu kasvab väga kiiresti, olles 60-päevaselt 42 korda raskem oma sünnikaalust.

Sööt segatakse nii hane- kui ka parditibudele muredaks pudruks. Parditibudel peab jooginõu olema söödanõu lähedal, sest parditibud kastavad iga söögipala enne selle neelamist vette.

Esimesel nädalal söödetakse parditibusid varahommikust hilisõhtuni iga kahe tunni tagant. Teisel nädalal

söödetakse neid viis korda ja edaspidi neli korda päevas.

Tibud peavad alati vabalt kruusa saama.

Kui parditibusid kasvatatakse söödarikkal veekogul, siis vähendatakse jõusöötade kogust 30% võrra ning parditibusid söödetakse kaks korda päevas. Sel juhul tuleb aga neile anda rohkem haljassööta. Puitunud haljassööta lindudele ei söödetata.

Kõige intensiivsem on hanetibude kasvamine kuni kolme kuu vanuseni. Selle aja jooksul kulub juurdekasvu ühe kilogrammi kohta kõige vähem sööta. Kolmekuuselt on noorhaned 85% ja neljakuuselt 92% täiskasvanud hane kaalust. Noorhanede edasisel kasvatamisel suureneb söötade kulu ühe kilogrammi juurdekasvu kohta juba tunduvalt. Seepärast on majanduslikult kõige tasuvam anda noorhaned riigile 3½—4 kuu vanuselt. Noorte hanede liha on mahlakas ja väga maitsev. Noorhanede vanemaks kasvatamine tasub end ainult sel juhul, kui majandil on head karjamaad ja hanesid karjatatakse lisaks veel kõrrepõldudel.

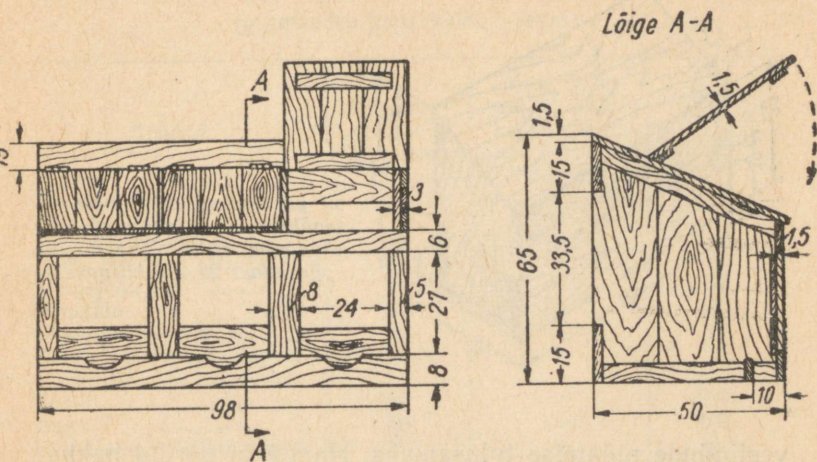
Täiskasvanud hanede ja partide pidamine ning söötmine

Sugulindude otstarbekas pidamine ja hea söötmine on farmi tulukuse aluseks. Samuti on tähtis, et põhikarja valitaks terved ja hästi arenenud linnud. Ületalve tuleb jätta üks isahani 3—4 emahane kohta, hiina hanedel aga 4—5 emahane kohta.

Munade viljastatuse suurendamiseks söödetakse isahanedele enne munemisperioodi ja munemisperioodi ajal lisaks talvisele ratsioonile veel kaera. Seda võtet kasutavad kõik eesrindlikud hanekasvatajad.

Hanilasse paigutatakse haned 50—100-pealiste rühmadena, 1,5—2 hane põrandapinna ühe ruutmeetri kohta. Partid paigutatakse partlasse 200-pealiste gruppidena, 4 parti ühe ruutmeetri põrandapinna kohta. Kuue emapardi kohta tuleb pidada ühte isaparti.

Sügisel ja talvel peetakse hanesid ja parte sügaval allapanul, millele lisatakse iga päev hekseldatud põhku ja turvast. Hanilat ja partlat ei ole vaja kütta, kuid allapanu peab tingimata kuiv olema. Samuti peab ruum olema õhukas ja hea ventilatsiooniga, tuuletõmbust ei tohi aga esi-

Partide munemispesad

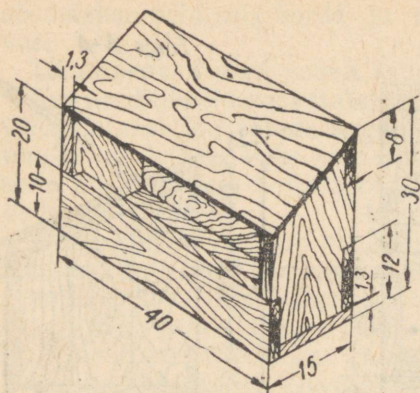
neda. Et haned ja pardid ei ole külmakartlikud, võivad hanilad ja partlad olla ehitusviisilt kerged hooned. See muudab lindude pidamise tunduvalt odavamaks. Kuid vajalik on küllaldase ja hea väärtusega allapanu kasutamine.

Talvel pehme ja vaikse ilmaga tuleb lasta haned ja pardid välja jalutama ning võimaluse korral veekogusse raiutud aukudesse suplema.

Suveks viiakse haned karjamaale ja pardid veekogule, mille kaldal on nende jaoks katusealused või laagriõnnid.

Et mune kaotsi ei läheks, ei lasta hommikuti hanesid ja parte enne välja, kui munemine on lõppenud. Puhaste munade saamiseks tuleb pesades sageli põhku vahetada. Määrduvad mune ei tohi pesta, sest pestud munad riknevad kiiresti ja inkubaatoreis neist tibusid ei kooru. Munemispesi tehakse üks 5—6 emahane või 4—5 emapardi kohta.

Hanilate ja partlate täiendav valgustamine suurendab lindude munevust. Valguspäeva pikendatakse kunstliku valgustusega 13—14 tunnini. Täiendava valgustuse kasutamisel tuleb silmas pidada, et söötmine oleks hea. Sügav allapanu, täiendav valgustus ja hea söötmine on teguriteks, mis tunduvalt suurendavad munevust ja muudavad

50 pardile või 30 hanele ettenähtud mineraalsöötade söödanõu, riputatakse seinale põrandast 25 sm kõrgusele

veelindude pidamise tulusamaks. Haned ja pardid hakkavad varem munema, munemisperiood on ühtlane ning tunduvalt pikem kui loomuliku valguspäeva puhul.

Sugulinde tuleb hästi sööta, sest ainult siis on võimalik kõrget munatoodangut saada. Näiteks Vold. Sassi nimelises sovhoosis saadi 1957. aastal hanede hea söötmise tulemusena 37,8 muna ühe emahane kohta.

Terasöödad peavad sisaldama 100 g ulatuses kaera. Talvel tuleb terad idandada. Munemisperioodiks ettenähtud ratsiooni järgi tuleb hanesid söötma hakata juba kuu aega enne munemisperioodi algust.

Partidel on hea söögiisu ja sööt seedub neil kiiresti. Seepärast ongi pardid järvel või jõel sööda otsimisega alatises tegevuses. Nad söövad veetaimi, vetikaid ning vees leiduvaid putukaid ja veeloomakesi.

Talvel tuleb partidele sööta hautatud heinajahu 50—60 g, mahlakaid söötasid 100—150 g, keedetud kartuleid 150—200 g ja silo 50—60 g linnu kohta päevas. Kolm-neli nädalat enne munemisperioodi hakatakse parte söötma selleks perioodiks ettenähtud ratsiooni järgi. Heas toitumuses pardid munevad rohkem ja kauem. Lahjadelt partidelt saab aga mune tunduvalt vähem ja partide pidamine ei ole selle tõttu tasuv.

Talvel söödetakse parte kolm korda päevas: hommikul ja keskpäeval pehmesöödaga ning õhtul antakse ainult teri. Enne munemisperioodi (alates veebruarist) ja hiljem kogu munemisperioodi kestel söödetakse parte aga neli

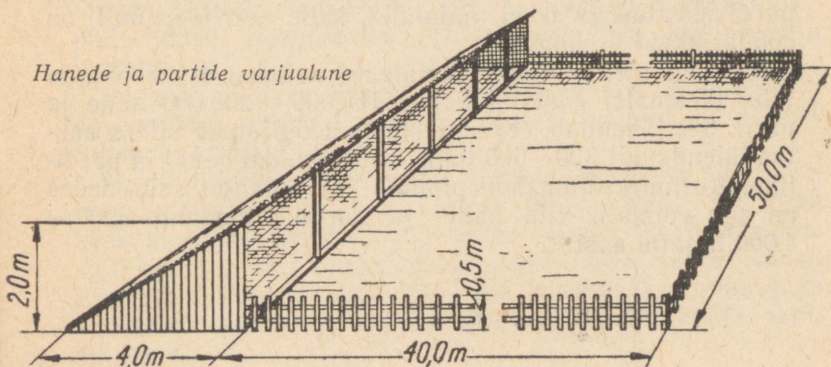
Täiskasvanud hanede näitlik söödaratsioon
(grammides hane kohta päevas)

Söödad	Munemis- perioodil (120 päeva)	Muul ajal, kui hanesid karjatatakse heal karjamaal (150 päeva)	Sügis- talvisel perioodil (95 päeva)
Teraviljajäätmed (60% teri)	150	40	40
Söödajahu	50	—	20
Nisukliid	50	—	30
Õlikoogid või herved	30	—	—
Kalajahu või liha-kondi- jahu	10	—	—
Kartul	100	—	300
Juurvili	50	—	100
Heinajahu, ristikuaganad	50	—	100
Silo	—	—	50
Teokarbid või söödakriit	10	—	3
Kondijahu	3	—	1
Sool	2	—	2
Kruus eraldi söödanõus	vabalt	vabalt	vabalt

korda päevas. Suvel ja sügisel, kui pardid ei mune, võib neid sööta kaks korda päevas sel juhul, kui pardid saavad veekogust küllaldaselt sööta. Samuti suurendatakse siis mahlakate söötade osa ratsioonis.

Partidele võib sööta ühe osa terasöötade asemel 3—4

Hanede ja partide varjualune

osa kartuleid, kuid sel juhul tuleb iga 100 g kartuli kohta lisada 3—4 g loomseid söötasid. Kolm grammi keedetud liha asendab ühe grammi kala- või lihakondijahu. Peeneks hekseldatud haljassööt antakse segatult pehmesöödasse.

Täiskasvanud partide näitlik söödaratsioon
(grammides pardi kohta päevas)

Söödad	Talvel	Munemis- perioodil	Suvel ja sügisel
Terasöödad (2—3 liiki teri)	40	30	40
Jahu (2—3 liiki)	30	50	30
Nisukliid	35	25	30
Kala- või liha-kondijahu	1—2	8	—
Ölikoogid	15	20	10
Heinajahu	50	25*	—
Juurvili (punane porgand) ..	50	40	—
Kartul	100	70	100
Silo	60	70*	—
Haljassööt	—	100	100
Teokarbid	3	5	2
Kondijahu	0,5	1	1
Sool	0,5	1	0,5

* Söödetakse kuni haljassööda saamiseni.

Arvestades soodsaid looduslikke tingimusi meie vabariigis, nagu suurt arvu järvesid, jõgesid ja häid rohumaid, on vaja, et hanekasvatusega tegeleksid kõik majandid ning pardikasvatusega need majandid, kelle territooriumil on söödarikkeid veekogusid.

Meil on olemas kõik võimalused selleks, et kasvatada juba lähematel aastatel lihaks 100 000—200 000 hane ja parti. See tähendab, et elanikkonna söögilauale tuleks aastas täiendavalt 300—600 tonni väärtuslikku hane- ja pardi-liha. Kultuurkarjamaade pindala ja toodangu suurenedes on aga võimalik viia hane- ja pardilihatoodang 3000—4 000 tonnini aastas.

Üheks töoviljakuse suurendamise abinõuks olemasolevates kanalates on sügava allapanu kasutamine. Sügavaks allapanuks nimetatakse allapanumaterjali ja kanasõnniku segu, mis jäetakse kanalasse aastaks või veelgi kauemaks. Kui kanalates kasutada sõnnikulavasid, siis nõuab igapäevane sõnnikulavade puhastamine ja allapanu vahetamine palju aega, mille tõttu üks inimene ei suuda tavaliselt üle 600—700 kana hooldada. Sügava allapanu kasutamise korral võib põrandapinna ühe ruutmeetri kohta pidada tunduvalt rohkem linde ja seega ruumide ehituskulusid kokku hoida. Kogemuste kohaselt võib sügavat allapanu kasutades põrandapinna ühe ruutmeetri kohta pidada isegi 7—8 kana.

Sügavat allapanu hakati esmakordselt kasutama välismaal sõja ajal, kui terav tööjõupuudus sundis vältima kõiki mahukaid töid, mille hulka kuulub ka sagedane allapanu vahetamine. Uurimised on näidanud, et peale muu on sügav allapanu veel lindudele vajalike väärtuslike vitamiinide allikaks, tõstab munatoodangut, soodustab tibude kasvu ning avaldab hävitavat toimet mitmesuguste haiguste, näiteks koktsidioosi ja pulloroosi tekitajate suhtes. Praegu on kindlaks tehtud, et sügavas allapanus tekib küllaltki palju B-rühma vitamiine, eriti B₁₂-vitamiini, millega nähtavasti ongi seletatav kanade munevuse suurenemine ja tibude kiire kasvamine.

Sügava allapanu kasutusele võtmine on osutunud linnukasvatajate ja teadlaste arvates üheks viimase aja suuremaks saavutuseks linnukasvatuse arendamises, mõned nimetavad seda isegi kõige väljapaistvamaks abinõuks tööjõukulutuse vähendamisel põllumajanduses viimase aja jooksul.

Sügava allapanu kasutamine on ka meie kolhoosides ja sovhoosides viimasel ajal laialdaselt levinud ning häid tulemusi andnud.

Harju rajooni «Nõukogude Armee» kolhoosis, kus kasutatakse sügavat allapanu, saadi 1958. aastal 801 kana keskmiseks toodanguks 215 muna aastas, kusjuures ühe ruutmeetri kanala pinna kohta peeti 6 kana. Sama rajooni Kuusalu kolhoosis saadi 720 kana keskmiseks toodanguks 174 muna aastas ja kanala ühe ruutmeetri kohta peeti 4,8 kana.

Sügava allapanu kasutamine on laialdaselt levinud ka Tartu Haude-Linnukasvatusjaama tööpiirkonna kolhoosides ja sovhoosides, mille kohta Tartu Haude-Linnukasvatusjaama direktor Roland Rand märgib järgmist:

«Kui 1957. aastal oli sügava allapanu kasutamine kolhooside ja sovhooside kanalates veel uudseks zootehniliseks võtteks, siis 1958. aastal leiame juba rea kolhoose ja sovhoose, kus see on kujunenud juba asendamatuks.

Meie tööpiirkonna kolhooside ja sovhooside linnufarmide tootlikkuse võrdlusandmed näitavad, et 24 kõrgema munatoodanguga kolhoosist, kus kana kohta saadi aastas 190—210 muna, kasutatakse sügavat allapanu pooltes kanalates.

Võrreldes lindude pidamistingimusi nendes linnufarmides, kus kasutatakse sügavat allapanu, nende farmidega, kus seda ei kasutata, võib tähele panna, et esimestes kanalates on õhk alati puhas ja kuiv, temperatuur ühtlane ja lindude kasutada olev kanala pind ei rõsku ning on lindudele meeldiv. Kui sügavat allapanu ei kasutata, on kanala palju niiskem ja halvema õhuga. Sellises ruumis istuvad kanad, selle asemel et olla põrandal tegevuses, meelsamini õrtel ja pesakastides. Linnutalitajal aga lasub suur töökoormus ruumide puhastamise ja allapanu sagedase vahetamise tõttu.

Need kolhoosid ja sovhoosid, kus linnufarmides kasutatakse sügavat allapanu, on saavutanud tunduvat kokkuvõtet nii tööjõu- kui ka küttekulutuse ja lindlate pinna parema ärakasutamise näol. 1956/57. aasta talvel köeti näiteks Jõgeva rajooni Stalini-nimelises kolhoosis kanalad peaaegu iga päev. Järgmisel aastal, kui mindi üle sügava allapanu kasutamisele, köeti kanalad mõni üksik kord ja 1959. aasta talvel ei köetud seda enam üldse. Talitaja töökoormuse vähenemisega suurendati kanalates lindude arvu, nii et 500 kanale ettenähtud tüüpkanalas peetakse nüüd 700 ja rohkem lindu. Tänu tööjõu- ja teiste kulutuste kokkuvõttele langes Jõgeva rajooni «Ühistöö» kolhoosis muna omahind 35, Tartu rajooni Pala külanõukogu «Uue Elu» kolhoosis 50 ja Ranna kolhoosis 55 kopikani. Samal ajal oli aga teistes kolhoosides muna omahind 60—70 kopikat ja üle selle (hinnad vanas rahas).

Võrreldes kanade munatoodangut pärast üleminekut sügavale allapanule, saame järgmise pildi: Tartu rajooni Ranna kolhoosis oli keskmine munatoodang 1957. aastal

131 muna kana kohta. Selles kolhoosis hakati sügavat allapanu kasutama 1957/58. aasta sügisel ja juba 1958. aastal tõusis 425 kana toodang 210 munani kana kohta. 1959. aasta jaanuaris saadi selles kolhoosis 639 kanalalt keskmiselt 22 muna kana kohta kuus. Samasugune pilt esineb ka teistes kolhoosides. Näiteks Jõgeva rajooni Stalini-nimelises kolhoosis saadi 1959. aasta jaanarikuus 369 kana keskmisena 18 muna. Kõigis nende kolhooside linnufarmides, kus kasutatakse sügavat allapanu, on munatoodang tunduvalt tõusnud.

Meie teenindada olevate kolhooside tähelepanekute järgi tuleb allapanukiht panna kohe 30—40 sm paksusena. Üleminekul sügava allapanu kasutamisele tuleb ka kanalate sisustust muuta. Õrred on vaja asendada sõnnikukastidega, kuivsööda etteandmine ja jootmine toimugu automaatidest, et liigsete sööda- ja joogikünade ning õrtealuse pinna arvel saaks rohkem ruumi kanade paigutamiseks. Samuti jääb ära ka kanade liikumine õrtealuses sõnnikus, mis aitab kaasa puhtuse pidamisele kanalas. Ka sabistamiskastid võivad ära jääda ja neid võiks kasutada vaid siis, kui lindudel esineb söödikuid.»

Häid tulemusi on sügava allapanu kasutamine andnud ka Rakvere Haude-Linnukasvatusjaama tööpiirkonnas.

Kuigi sügava allapanu kasutamine meil levib, esineb siiski veel kolhoose ja sovhoose, kus linnufarmides kasutatakse endist viisi 5—10 sm paksust vahetatavat allapanukihti. Selline õhuke allapanukiht niiskub kiiresti ja vajab seepärast sagedast vahetamist. Allapanu vahetamine toob aga kaasa palju asjatut tööd, samuti kulub allapanumaterjali palju rohkem.

Sügavat allapanu võib valmistada igal aastaajal. Meil on osutunud sobivamaks ajaks augusti- ja septembrikuu, sest sel ajal toimub lindlate põhjalik puhastamine, misjärel noored kanad tuuakse laagrist kanalasse. Sügava allapanu hea kordaminek on sel aastaajal palju kindlam, sest siis on väljas veel suhteliselt soe. Sel ajal areneb edukalt bakteriaalne tegevus, mis on sügava allapanu õnnestumiseks vältimatult tarvilik.

Sügava allapanu materjaliks võib kasutada peent turvast, põhku ja aganaid, puutakku, saepuru, puulehti jne. On kasulik, kui segus on ka turvast, mis on eriti tähtis sügava allapanu kihi kujundamise algusperioodil, kui bakteriaalne tegevus on veel nõrk ja kujunev kiht ei jõua

kõike allapanusse tulevat niiskust endasse imeda. Saepuru ja puutakkude kasutamisel on vajalik, et nende hulgas oleks teataval määral põhku või aganaid, mis hoiavad allapanu kobeda. Vastasel korral ei saaks bakterid vajalikku õhuhapnikku.

Kõige paremaks sügava allapanu materjaliks on siiski osutunud kuiv peenestatud samblaturvas, millesse segatakse nisu- või kaeraaganaid või hekseldatud põhku, sest kanad siblivad sellisel allapanul palju meelsamini kui ainult turbal.

Sügavat allapanu võib valmistada kahel viisil. Esimese viisi puhul pannakse põrandale korraga 30—40 sm paksune allapanukiht, teise viisi korral aga asetatakse allapanu 5—6 sm paksuste kihtidena nädalaste vaheaegadega, kuni allapanukiht tõuseb 30—40 sm paksuseks.

Esimene meetod sügava allapanu valmistamisel on järgmine.

Augusti- või septembrikuus, kui ilmad on veel soojad ja kuivad, puhastatakse kanala põhjalikult. Selleks veetakse vana allapanu välja, ruum ja sisustus puhastatakse mehaaniliselt, desinfitseeritakse ning valgendatakse.

Sügava allapanu kasutamisel tuleb kanala põrand maapinna niiskusest isoleerida. Sobivamaks on osutunud kivi-killustikule ja kruusale tehtud tampsavi- või, veelgi parem, tsementpõrand, mis kaitseb ruumi ka hiirte ja rottide eest. Laudpõrandat ei ole sobiv kasutada, sest see pehkeb kiiresti, eriti kui põrand on maapinnast halvasti isoleeritud. Kui ruum on pärast desinfektsiooni ja lupjamist tuuldunud ning kuivanud, puistatakse algul maha 30—40 sm paksune allapanukiht ja alles seejärel paigaldatakse sisustus.

Allapanu tuleb esimesel kuul igal nädalal 1—2 korda hargiga segada. Hiljem hoiavad kanad selle siblimisega ise kobeda. Allapanule tuleb vajaduse korral uut kuiva turvast juurde lisada, kusjuures suurt tähelepanu tuleb pöörata jooginõude ümbruselä, mis võib kergesti märjaks saada. Tavaliselt on juba umbes kuu aja jooksul tekkinud soodne bakteriaalne tegevus, hiljem aga sõnnik kõduneb ja tekib kuiv ning ühtlane mass.

Kui bakterite tegevus allapanus on nõrk või aeglane, võib sügav allapanu täielikult ebaõnnestuda. Tavaliselt esineb seda niiske ja liiga õhukese allapanumaterjali kihi korral ning ka niiskete, halva õhuvahetusega kanalates.

Sügav allapanu jääb kanalasse kogu aastaks ja see

viiakse välja alles järgmisel aastal kanala suurpuhastuse ajal. Sel juhul, kui allapanu tahetakse kanalas kasutada kauem kui üks aasta, tuleb see desinfitseerida, mida tehakse järgmiselt. Allapanu aetakse hunnikusse ja lastakse siis paar päeva kuumeneda. Soojakao vältimiseks tuleb hunnik katta mõne riide või paberkottidega. Nii saab temperatuuri tõsta kuni hunniku pinnani. Kui temperatuur on tõusnud umbes 60—70°-ni C, tuleb hunnik ümber kaevata nii, et pealne pind jääks keskele. Nüüd pannakse hunnikule uus kate peale, et allapanu soojeneks jälle 60—70°-ni C. Soojendamisel peab jälgima, et temperatuur ei tõuseks väga kõrgele, sest siis muutub allapanu põlenud sõnnikuks ega täida oma ülesannet. Selline biotermiline töötlemine teeb allapanu märgatavalt paremaks ja kohedamaks ning hävitab ühtlasi kahjulikke mikroorganisme.

Juhul kui lindudel esineb usstõbesid, tuleb allapanu kanalast välja ajada, kanala mehaaniliselt puhastada ning desinfitseerida ja asendada allapanu uuega. Sel juhul on vaja kanalas allapanu vahetada enne ussimunade bioloogilist valmimist, s. o. aprillikuus.

Kui allapanu on küllaldaselt, võib kogemuste põhjal otstarbekohaseks pidada paksema allapanukihi kasutamist, sest paksema kihi korral on sügav allapanu alati õnnestunud. Allapanumaterjaliga ei tule kokkuhoidlik olla, sest ka rikkalikul kasutamisel kulub seda umbes $\frac{1}{3}$ sellest, mis kuluks siis, kui kanalas kasutatakse õhukest, paar korda kuus vahetatavat allapanu.

Teise viisi järgi sügava allapanu valmistamiseks pannakse esialgu kanala põrandale 5—10 sm paksune allapanukiht, kuhu kanad peale lastakse. Umbes nädala pärast, kui allapanu pealne kiht on määrdunud ja tekib koorik, segatakse see kiht hargiga läbi. Samal ajal lisatakse 5—6 sm paksune kiht uut allapanu. Järgmisel nädalal segatakse allapanu uuesti ja lisatakse jälle 5—6 sm paksune kiht juurde. Nii toimitakse 4—5 nädalat, kuni allapanu ulatub 30—40 sm kõrgusele.

Ka selle meetodi puhul on väga oluline, et allapanu saaks kogu aeg värsket õhku ja oleks alati kuiv. Et allapanu püsiks kuivana, ei tohi lasta selle pealmises kihis tekkida koorikut, milleks allapanu tuleb kogu aeg hoida kobedana.

Edaspidi ei ole allapanu enam vaja segada, vaid linnud hoiavad selle ise kobeda, kui sinna siblimise ergutamiseks aeg-ajalt visata teraviljajäätmeid või teri. Kui osa teri jääb

allapanust leidmata, siis idanevad need paari päeva jooksul ja kanad leiavad siis hiljem siblides vitamiinirikkaid idanenud teri.

Sügava allapanu puhul on erakordselt tähtis, et allapanu hästi tuulduks ja jääks kogu aeg kuivaks. Kergemini võib allapanu niiskuda jooginõude ümbruses. Niiskuse ärahoidmiseks on kasulik jooginõude ümbrusesse kustutatud lupja puistata, arvestusega umbes kolme kuu jooksul 1 kg lupja ühele põrandapinna ruutmeetrile. Et jooginõude ümbrus kuiv seisaks, on soovitatav asetada jooginõude alla traatvõrguga kaetud veekindlad kastid, kuhu koguneb joomise ajal mahaetud vesi.

Sügava allapanu kasutusele võtmisel jäetakse ära sõnnikulavad. Sellega jääb ühtlasi ära igapäevane tülikas ja aeganõudev sõnnikulavade koristamine. Öine sõnnik lastakse sügava allapanu kasutamise korral koguneda selleks valmistatud sõnnikukasti, mis tagab ka sügava allapanu parema säilivuse. Sõnnikukasti jääb sõnnik kogu aastaks, kust see kanala suurpuhastuse ajal välja veetakse. Peab hoolitsema ka selle eest, et sõnnikukasti ei pudeneks turvast, põhku ega teisi käärima minevaid aineid, mis võivad haisema hakata ja kanala õhku rikkuda. Kui sõnnik kastis mõnest kohast käärima hakkab, siis on soovitatav sinna raputada superfosfaati või lupja.

Sõnnikukasti kasutamine on meie linnukasvatajatele veel võrdlemisi uudne.

Sõnnikukast kujutab endast õrte alla asetatud põhjata laudraamistikku, mille peale on asetatud traatvõrk, et takistada kanu sõnnikukasti minemast.

Kasti otstele traatvõrgu peale asetatakse latid, millele toetuvad kanade õrred. Õrred asuvad üksteisest 30 sm kaugusel. Õrte pikkust tuleb arvestada ühele munatõugu kanale 20 sm ja üldkasutatavat tõugu kanale 25 sm. Õrte libisemise vältimiseks tehakse lattidele sälgud, milledesse asetatakse õrred.

Veelgi uuema võttena kasutatakse kanade ööbimiskohana traatvõrguga kaetud sõnnikukasti. Õrsi ei kasutata siin üldse ja kanad magavad traatvõrgu peal. Selline kanade ööbimiskoht on osutunud täiesti praktiliseks, sest kanad magavad traatvõrgul meelsasti. Paremuks on veel see, et saame kasutada märgatavalt väiksemat sõnnikukasti kui õrte puhul, mis võimaldab kanala kasulikku põrandapinda kokku hoida. Traatvõrgu ruutmeetrile mahub

Kanad magamas traatvõrguga kaetud sõnnikukastil Rapla rajooni Kehtna sovhoosis

magama umbes 25 kana, kuid õrte kasutamisel mahub samale pinnale ainult 16—18 kana.

Sügav allapanu on ka kanala soojendajaks. Allapanukiht moodustab talvel kanalas aeglaselt «põleva» kihi, kui sellesse segatakse vähesel määral kanasõnnikut. Temperatuur on selles allapanus umbes 20°C. Kui selline allapanu hunnikusse ajada, mida külmade ilmadega on vaja teha, tõuseb temperatuur hunnikus kergesti üle 50°C. Niisugune hunnikusse aetud soe allapanu on kanadele eriti meelepäraseks siblimise- ja puhkepaigaks ning soojendab ühtlasi kanalad.

Kartus, et selline «põlev» sügav allapanu tekitab kanalas gaase ja halba õhku, on täiesti alusetu. Intensiivne kanala soojendus põhjustab tugevama õhuvahetuse ja seega on kanalas alaliselt puhas värske õhk.

Kui allapanus on väga palju kanasõnnikut, võib tekkida vaba ammoniaaki, mille vältimiseks võib allapanusse segada 100 kana kohta umbes 50 kg superfosfaati. Superfosfaadis olev fosforhape seob kiiresti ammoniaagi ja kana-

lasse tekib lühikese ajaga puhas nõrk kloori lõhn. Nii läheb tarvitatud superfosfaat koos kanasõnnikuga väetisena põlule. Superfosfaadi kasutamine kanalas ei ole kanadele üldse ohtlik.

Kui kanalas kasutada sügavat allapanu, ei ole vajadust kanalit kütta. Kütta tuleb aga eriti niiskete ilmade puhul, et kanala püsiks kuivana. Kui talvel temperatuur ruumis langeb mõni kraad alla 0°C, ei avalda see mõju munatoodangule, kui kanala on kuiv. Niiskus aga mõjub kanadele halvasti.

Sügava allapanu puhul on erakordselt tähtis, et allapanumaterjal hästi tuulduks ja jääks kogu aeg kuivaks. Kui allapanus esineb märgi kohti, mis on võtnud juba suurema ulatuse, tuleb need õhtul hunnikusse ajada. Mida kõrgemaks hunnikud aetakse, seda paremini need öö jooksul «põlevad» ja hommikul siblivad kanad need ise laiali. Sellisel sagedasel allapanu hunnikusse ajamisel tekivad isekuumenemine hävitab ka kahjulikke mikroorganisme ja allapanu muutub kuivaks.

Sügava allapanu kasutamisel tuleb silmas pidada veel seda, et kanalas oleks hea õhuvahetus, mis tagab sügava allapanu hea kordamineku.

Sügavale allapanule üleminekul tuleb olemasolevate kanalate sisustus ümber korraldada. Meie tüüpprojekti järgi ehitatud kanalad on tavaliselt traatvõrguga eraldatud väiksemateks sektsioonideks, mis mahutavad ainult 50 kana. Kanade rühmadesse eraldamine on vajalik tõufarmides, kuid tootmisfarmides võib pidada 500 või rohkem kana ühes rühmas. Nii jääb lindudele suurem liikumisvabadus ja ühel ruutmeetril saab pidada rohkem kanu. Samuti on lindude suurtes rühmades pidamisel nende talitamine hõlpsam ja üks talitaja võib rohkem linde hooldada. Kanala pinna võitmiseks on vaja sablitsemiskastid välja viia ja sööda- ning jooginõud põrandalt kõrgemale tõsta. Kui kanalas on sõnnikulavad, tuleb need välja viia ja asendada eespool kirjeldatud sõnnikukastidega.

Nagu meie kolhooside ja sovhooside kogemused näitavad, võimaldab sügava allapanu kasutamine suurendada linnutalitajate tööviljakust ja kanade munatoodangut ning vähendada allapanu vajadust, seega kõrvaldada linnukasvatuses esinevad peamised kitsaskohad. Sellele lindude pidamise viisile peavad käesoleval aastal üle minema kõik vabariigi kolhoosid ja sovhoosid.

KOOLIDE JA ÕPILASTE ÜLESANDEID LINNUKASVATUSE ARENDRAMISEL

Üldharidusliku kooli tähtsamateks ülesanneteks on õppe- ja kasvatustöö taseme tõstmine, õpilaste parem ettevalmistamine igapäevase elu praktilisteks ülesanneteks ja koolihariduse lähendamine elule. Viimaste aastate jooksul on Eesti NSV koolid saavutanud mõningat edu õppetöö polütehnikiseerimisel ning kooli ja elu sidemete tihendamisel, seda peamiselt botaanika õpetamise alal. Palju halvem on aga olukord polütehnilise õpetuse rakendamisel zoologia ja eriti loomakasvatuse osas. Paremate koolide töökogemused aga tõestavad, et ainult õpilaste praktiline osavõtt loomakasvatuse tööst aitab kaasa zoologia sügavamale mõistmisele, sellega seotud füüsiline töö aga kinnistab saadud teadmisi.

NLKP XXI kongressi direktiivid seavad meie põllumajandusele suured ülesanded. Erilist tähelepanu on neis direktiivides pööratud loomakasvatuse arendamisele. Teiste loomakasvatusharude kõrval on ette nähtud ulatuslikud ülesanded ka põllumajanduslindude arvu suurendamise ja nende produktiivsuse tõstmise alal. Nii nähti 1960. aastaks ette munatoodangu tõus 2,5 korda, võrreldes 1955. aastaga. Kui 1955. aastal oli Eestis üle 0,5 miljoni kana, siis 1959. aastal oli 1,75 miljonit kodulindu, 1960. aastal aga tõusis põllumajanduslindude arv 2,3 miljonini.

Seitsme aasta plaan annab koolinoortele häid võimalusi edukalt kaasa aidata linnukasvatuse arendamisele.

Põhiliseks juhtivaks printsiibiks polütehnilisel õpetamisel on NLKP KK juhtnõõrid selle kohta, et polütehnilist õpetamist ei tohi läbi viia abstraktselt, lahus tegelikust elust, seostamata õppimist ühiskondlikult kasuliku tööga.

Üks kõige kättesaadavamatest ja pedagoogilises suhtes väärtuslikumatest ühiskondlikult kasuliku töö liikidest on põllumajanduslindude kasvatamine. Üldhariduslike koolide õpilaste tutvustamine põllumajanduslindude kasvatamisega on suure üldharidusliku, praktilise ning samuti ka kasvatusliku tähtsusega ja aitab õpilasi ette valmistada suurte ülesannete täitmiseks, mis seadis meie noorsoole NLKP XXI kongress.

Üldhariduslike koolide õpilastele antavad ülesanded põllumajanduslindude kasvatuses võib jagada kolme rühma:

1) ülesanded, mis aitavad kaasa mitsuuriliku bioloogia

mõistmisele (eri vanusega lindudele antavate söödaratsioonidega tutvumine, väliskeskkonna mõju lindude produktiivsusele jms.);

2) ülesanded, mis annavad õpilastele praktilist vilumust;

3) ülesanded, mille eesmärgiks on kolhoosi abistamine ja millel on seetõttu ühiskondlikult kasulik tähtsus.

I. Ülesanded, mis aitavad kaasa mitšuurinliku bioloogia mõistmisele

Eesmärgiks on tutvustada õpilasi:

1) kodulindude majandusliku tähtsusega, nende kiire arenemisega, produktiivsusega, nende osatähtsusega võitluses põllu- ja aiakahjuritega, partei ja valitsuse abinõudega, mis on suunatud linnukasvatuse edasisele arendamisele;

2) eri vanuses kodulindude söödaratsioonidega ning väliskeskkonna, söötmise ja pidamise mõjuga lindude produktiivsusele ja tõuomadustele;

3) kodulindude bioloogiliste iseärasustega, nende tõutunnustega. Eesmärgiks on õpetada teaduslikke aluseid sotsialistliku linnukasvatuse praktikaga mitšuurinlikult seostama;

4) oma kolhoosi, rajooni ja vabariigi eesrindlike linnukasvatatajate saavutustega;

5) haude-linnukasvatustaseme tähtsusega (ekskursioonid lähimasse haudejaama inkubaatorite ehituse, haude-režiimi, tibude koorumise ja väljavõtmisega tutvustamiseks);

6) kodulindude põlvnemisega, kodustamise ja muutmise faktoritega;

7) uute kõrge produktiivsusega kodulinnutõugude aretamise ja loomisega (näiteks valged leghornid, pervomai kanad jne.).

II. Ülesanded, mis annavad õpilastele praktilist vilumust:

1) õppida tundma praktiliste tööde läbiviimisel linnufarmis farmi paigutust;

2) kindlaks määrata lindla mõõtmed, selle kütmise ja

valgustamise tingimused, uste, väljapääsuavade, osakondadevaheliste vaheseinte ehitus, ventilatsiooniseadmed;

3) tutvuda linnufarmi zoohügieeniliste nõuetega; kirjeldada lindla sisseseadet (söödakünad, jooginõud, sablitsemiskastid, pesad jne.);

4) praktilisel kolhoosides ja võimaluse korral ka kodus tutvuda kodulindude (kanade, hanede, partide) harjumustega, nende välise, mingi liigi juures aga ka sisemise kehaehitusega;

5) õppida lindlas tundma kodulindude tõuge nende välistunnuste järgi;

6) õppida tundma inkubatsiooni tingimusi, emaslindude püüdlust haudumisele;

7) teostada vaatlusi munade loomuliku inkubatsiooni kohta, s. t. jälgida tibude koorumist hauduva emaslinnu all;

8) jälgida emaslindude käitumist tibude üleskasvatamise perioodil (hoolitsemist tibude eest, tibude õpetamist, jalutuskäike nendega, tibude kaitsmist röövloomade ja -lindude eest, täiendavat toidu hankimist tibude jaoks jne.);

9) õpetada õpilastele tibude üleskasvatamist.

III. Ülesanded, mille eesmärgiks on kolhoosi abistamine ja millel on seetõttu ühiskondlikult kasulik tähtsus NLKP XXI kongressi direktiivide täitmisel:

1) võtta osa nõuetekohaste sanitaarhügieeniliste tingimuste loomisest lindudele;

2) võtta osa linnufarmi inventari remondist, lindla sisustamisest (pesade, söödakünade, jooginõude, sablitsemiskastide jne. valmistamisest), ruumide desinfitseerimisest;

3) osutada kolhoosidele ja sovhoosidele jõukohast abi kodulindude laagriviisilisel pidamisel;

4) varuda linnufarmile vitamiin-, valgu- ja mahlakaid söötasid;

5) koguda suvel linnufarmi jaoks takja-, lepa-, kase-, haava-, nõgese-, maltsalehti ja pihlakamarju ning kasutada neid lindude söödana.

Teades aegsasti, missugustest ühiskondlikult kasulikest töödest õpilased hakkavad osa võtma, planeerib õpetaja, rikkumata õppeaine süsteemi, seose esitatava materjali ja eelseisva praktilise töö vahel, valmistades õpilasi ette jõukohaseks tööks. Seepärast me ei tee teravat vahet

teoreetilise ja praktilise materjali jaotamises, vaid arvame, et õppetöö seos praktiliste töödega on kasulik nii ühele kui teisele. Praktika ise näitab, kui palju teoreetilist selgitust on vaja enne praktilisi töid. Vestluse käigus organiseerib õpetaja kollektiivse arutelu eelseisva praktilise töö läbiviimise viiside kohta, opereerides teadmistega, mis õpilased on omandanud teoreetilistes tundides. Esitatavate küsimuste iseloom sõltub temast.

Bioloogia õpetamise parandamise eeltingimuseks Eesti NSV keskkoolides on teooria sidumine praktikaga ja sotsialistliku majandussüsteemi eeliste näitamine meie vabariigi linnukasvatusest võetud näidete varal.

Nagu kogemused näitavad, ei ole paljudel bioloogia õpetajatel veel küllaldast ettevalmistust ega vastavaid õppevahendeid selleks, et edukalt teostada polütehnilist õpetust sotsialistliku linnukasvatuse baasil. Puuduvad ka vastavad meetodilised juhendid. Õppeplaanis ettenähtud linnukasvatuse osas saab anda ainult kõige üldisemaid eelteadmisi. Need tunnid tuleb hoolega ette valmistada, et äratada õpilastes huvi praktilise töö vastu ja teostada vastavad praktilised tööd suvise tootmispraktika ajal ning klassivälise töö raamides.

Teoreetilisi teadmisi võib praktikumi juhendav õpetaja süvendada ja õpilasi instrueerida kas enne praktilise töö algust või selle käigus. Ettevalmistavate teoreetiliste juhendite andmiseks jäetakse praktiliste tööde käigus suhteliselt vähe aega — umbes veerand praktiliste tööde kogust. Teoreetiliste eelteadmiste jagamine tuleb planeerida nii, et see ei kisuks õpilaste tähelepanu eemale praktiliste tööde täitmisest. Sellepärast tuleb piirduda ainult kõige hädavajalikumate instruktsioonidega ning jagada ulatuslikumad selgitused enne tööd või töö vaheajal.

Käesolevas brošüüris ei käsitleta kanatõugude iseärasusi, pidades silmas seda, et põllumajanduslikes õpikutes ja käsiraamatutes on ära toodud üksikasjalised kirjeldused kanatõugude bioloogilistest iseärasustest ja välistunnustest.

Programmi kohaselt õpivad üldhariduslike koolide õpilased lindude klassi tundma 7. klassis ja osaliselt, selektsiooni osa, 9. klassis. Teoreetilistes tundides tutvuvad seitsmenda klassi õpilased sulekatte iseloomulike tunnustega, iseärasustega ja sulestiku peamiste funktsioonidega.

Opitakse tundma luustiku ehiust ja lennuvõimega seotud olulisi iseärasusi, lihastikku, seede-, hingamis-, paljune- ja meeelundeid, samuti peatatakse lühidalt kodulindude põlvnemisel ja levikul.

Linnukasvatuse avab õpilaste ees laiad võimalused huvitavateks praktilisteks töödeks, elustab noorte naturalistide ringide tööd ja kinnistab tundides saadud teoreetilisi teadmisi.

Õppides tundma kodulindude põlvnemist, kodustamise tegureid ja kodustatud lindude muutusi ja nende bioloogilisi ning majanduslikke iseärasusi, saavad õpilased õige dialektilis-materialistliku ettekujutuse loomariigist.

Teoreetilistel õppustel teemal «Kodulinnud» selgitab õpetaja:

1) linnukasvatuse rahvamajanduslikku tähtsust (lind annab toiduainetena muna ja liha, peale selle veel lisaprojekte — sulgi, udusulgi ja linnusõnnikut);

2) et põllumajanduslinnud on kõigesööjad, võib nende söötmiseks kasutada iga liiki põllumajandusliku, töötleva ja toiduainetetööstuse jäätmeid. See teeb linnuliha ja munade tootmise odavaks.

Iseloomustades revolutsioonieelse Venemaa linnukasvatust, tuleb märkida, et tsaristlikul Venemaal oli linnukasvatuse kõige rohkem arenenud Euroopa-osa keskrajoonides (Voroneži, Orlovi, Kurski ja teistes kubermangudes).

1929.—1930. aastal hakkasid kolhoosid looma linnufarme; 1940. aastal oli juba 186 024 linnufarmi kokku 26 363 000 linnuga, 1953. aastal ulatus lindude üldarv 82 211 000-ni. Praegu toodavad haude-linnukasvatusejaamad igal aastal 500 miljonit tibu; on laienenud lindude lihaks nuumamine.

Üldhariduslike ja polütehniliste koolide õpilaste tutvustamisel haude-linnukasvatusejaamade tähtsuse ja ajaloolise arenemisega, samuti NSV Liidu, eriti aga Eesti NSV sotsialistlike majandite linnukasvatuse eesrindlaste töödega, on suur õppe-kasvatuse tähtsus. Kodulindude munade loomuliku ja kunstliku hautamise tundmaõppimisel tulevad õpilased järeldusele, et ratsionaalsem on osta tibusid haude-linnukasvatusejaamadest.

Iseseisvaid vaatlusi lindla ehituse, mõõtmete jne. kohta võivad õpilased teostada alljärgneva plaani kohaselt:

- 1) lindla pindala ja kubatuuri mõõtmine;
- 2) üksikute sektsioonide suuruse mõõtmine;

*Vodja 7-kl. kooli õpilased
kasvatavad parte ja kanu.
Malevanõukogu esimees
Viivi Kroll pardipoja eest
hoolitsemas*

3) põrandapinna vajadus lindudele vastavalt zoohügieenilistele nõuetele;

4) akna- ja põrandapinna suhte määramine (zoohügieeniliste nõuete kohaselt peab suhe olema 1:9—1:12);

5) väljapääsuavade kõrguse ja laiuse mõõtmine (normatiivid — 0,3—0,5 m).

Katsete demonstreerimisel või iseseisvate vaatluste sooritamisel tuleb alati õpilastele anda konkreetne ülesanne, mis nõuab põhjalikke iseseisvaid tähelepanekuid. Näiteks teema «Loomulik ja kunstlik inkubatsioon» puhul võiks õpetaja lühikese sissejuhatava vestlusega suunata õpilasi loomulikuks inkubatsiooniks vajalike tingimuste selgitamisele, nagu:

- 1) milline peab olema hauduja emaslind;
- 2) sobivaim aeg emaslinnu hauduma panekuks;
- 3) kui palju mune võib asetada hauduma hakkava emaslinnu alla;
- 4) munade inkubatsiooni tingimused emaslinnu all;
- 5) kuidas toita hauduvat emaslindu;
- 6) haudumise kestus.

Pärast seda, kui õpilased on lõpetanud iseseisvad vaatlused, tuleb nende vaatluste õigsust kontrollida ning ühises arutluses leida üksikute nähtuste põhjused ja nähtustevahelised seosed. Probleemi sellisel käsitlemisel saab kõigile õpilastele selgeks, et hauduma võib lasta lindu, kes on täiesti terve, et sobivaim aeg emaslinnu hauduma panekuks on märtsi lõpp, aprill ja mai algus, kusjuures munakurna suurus kanadel peab olema 13—17 keskmise suurusega muna, hanedel 11—15, partidel aga 13—17 muna.

Noored naturalistid võivad suvevaheajal kodulindude kohta järgmisi vaatlusi teha:

- 1) jälgida hauduma tikkuvate kanade käitumist;
- 2) jälgida lindude käitumist haudumise ajal;
- 3) teha vaatlusi ja märkmeid selle kohta, mis ajal ja kui kauaks lahkub hauduv lind pesalt;
- 4) jne. jne. jne.

Niisugused praktilised tööd innustavad õpilasi tundides järk-järgult põhjalikumalt süvenema teoreetilisse materjali, teiselt poolt aga kasvatavad vastutustunnet tibude ja noorlindude eest hoolitsemisel ja pidamisel.

Linnufarmi zoohügieeniliste tingimustega tutvumine toimub farmis, kusjuures teemad ja küsimused, millega tuleb farmis tutvuda, annab õpetaja juba varem. Võtame näiteks küsimuse «Linnufarmi asetus ilmakaarte ja valitsevate tuulte suhtes». Seinte ja alusmüüriga tutvumisel tuleb õpilastele selgitada, et linnufarmi alusmüür peab olema küllalt kõrge, et ära hoida lindude tervisele kahjulikku niiskust. Seinad aga peavad olema tugevast, soojust halvasti juhtivast, võimalikult niiskusekindlast materjalist. Vanemate klasside õpilased võivad otseselt osa võtta linnufarmide ehitamisest ning talveperioodiks ettevalmistamisest.

Linnufarmi sisemise ehituse ja zoohügieeniliste tingimuste paremaks tundmaõppimiseks on otstarbekohane jagada õpilased gruppideks. Samal ajal, kui üks grupp õpib tundma lindla valgustustingimusi, tutvub teine grupp pindala ja kubatuuriga, kolmas üksikute sektsioonide suurusega, neljas söödakünade ehitusega, kolhoosi söödabaasi olukorraga jne. Õpilased, kes võtavad osa tibude üleskasvatamisest, võivad ise valmistada kast-kunstema tibude jaoks. Tibude paremaks jälgimiseks võib kast-kunstema teise sektsiooni — tibude jalutus- ja söötmisruumi — pealt klaasiga katta.

Kogemused näitavad, et õpilased, kes võtavad osa tibude üleskasvatamisest, veenduvad peatselt, et mida rohkem tibusid tuleb kunstema põrandapinna ühe ühiku kohta, seda raskem on viimast puhastada ning kinni pidada zoohügieenilistest nõuetest ja seda suurem on tibude suremus.

Praktiline töö ja iseseisvad eksperimendid linnufarmis avardavad oluliselt õpilaste teadmiste ringi ja suurendavad ettevalmistatust praktiliseks eluks. Seitsmenda klassi õpilane Peeter N. jälgis madala temperatuuri mõju tibude kasvule ja arenemisele. Esimesed viis päeva kasvatas ta tibusid erineva temperatuuri juures. Vaatlused näitasid, et kui temperatuur kunstemas langes alla 26°C, muutusid tibud rahutuks, otsisid sooja kohta, ronisid üksteise peale, häälitsevad kaeblikult, sõid halvasti. Kui aga kunstema temperatuur tõusis 27—29° C-ni, s. t. emaslinnu kehatemperatuurini, elavnesid tibud, liikusid normaalselt, sõid isuga ja kasvasid paremini. Selle põhjal tuli Peeter N. järeldusele, et temperatuur kunstemas, kus kasvatatakse tibusid esimestel päevadel pärast koorumist, peab vastama emaslinnu kehatemperatuurile.

VII klassi õpilane Viktor U. jälgis kõrge temperatuuri mõju tibude arenemisele, tõstes kunstema temperatuuri kuni 35° C-ni. Ilmnes, et sel puhul hakkasid tibud hingeldama, jooksid palju, jõid rohem vett, kuid sõid vähe. Kui temperatuur viidi normaalsele tasemele, rahunesid tibud, sõid hästi ja kõik elulised protsessid püsisid normi piirides.

Tibude kasvatamisel elujõulisteks lindudeks omab suurt tähtsust värske õhk ja puhtus. Selles veenduvad õpilased kast-kunstemasid õhustades ja puhastades. Kunstemasid peab päevas puhastama 2—3 korda, et takistada mustuse sattumist tibude seedetrakti.

Pärast temperatuuri, õhu koostise ja teiste tegurite mõjuga tutvumist võivad õpilased tundma õppida valguse mõju tibude kasvule ja arenemisele. VII klassi õpilased Tamara R. ja Aino E. tegid järgmise katse. Nad hakkasid kasvatama kahte tibu, kes katse algul kaalusid täpselt ühepalju. Üht tibu hoiti normaalsetes valgustustingimustes, teist aga pimedas kastis. Pimedas kasvav tibu jäi loiuks, liikus vähe, jäi kasvus maha ja tema juures ilmnesid rahiidi tundemärgid. Valguse käes kasvav tibu arenes seevastu igati normaalselt, sõi isukalt ja ületas teise peatselt nii kaalult kui ka suuruselt.

Siin on näidetena esitatud ainult mõned katsed ja prak-

*Võru rajooni Kingissepa kolhoosis hoolitseb partide eest
Küllike Rinne*

tilised tööd, mida õpilased võiksid iseseisvalt ette võtta. Analoogilisi võimalusi on aga palju. Järgnevalt antakse juba täpsemaid juhendeid kodulindude pidamise, hooldamise ja toitmise kohta.

Tibusid võime kasvatada kas loomulikult või kunstlikult viisil. Loomuliku kasvatamise juures hoiab ja soojendab tibusid emaslind, kunstlik kasvatamine aga toimub kunstlike soojendamisseadmetega — kunstemadega. Seejuures võib kunstlikult haudeaparaatidega hautatud tibusid kasvatada emaslinnu järel ja loomulikult emaslinnu all hautatud tibusid kunstemades.

Kõige otstarbekamaks lindude soetamise viisiks on ööpäevaste tibude ostmine haude-linnukasvatusjaamadest.

Koolid saavad osta kõikide põllumajanduslindude tibusid haude-linnukasvatusjaamadest, kes neid tellijatele ka kätte toimetavad.

Tibude kasvatamiseks ja hooldamiseks toome alljärgnevalt mõningaid juhendeid.

1. Ruumides, kus tibusid peetakse, olgu ühtlane ja tibudele vajalik temperatuur. Nii temperatuuri järsk tõus kui ka alanemine mõjuvad tibude arenemisele

ühteviisi halvasti. Haudejaamast toodud tibud tuleb kohe kunstema alla paigutada.

Lihtsaim kunstema on kuuma veega soojendatav kast-kunstema, mida võib iga poiss ise valmis teha. Laudadest valmistatakse 120×70 sm suurune kast, mis eraldatakse vaheseinaga kahte ossa. Soojendusruum on 50 sm ja jooksuruum, kus asuvad sööda- ja jooginõud, 70 sm pikkune. Kunstema tagumine osa on ülalt kinnine, esimene osa aga on klaasist.

Soojendusruumi põhjast 15 sm kõrgusele kinnitatakse pulgad, millele asetatakse umbes 20-liitrine kuuma veega täidetud plekknõu. Nõu kaetakse soojapidava materjaliga, et takistada kiiret jahtumist. Tibudele vajaliku soojuse saamiseks täidetakse nõud 3—4 korda ööpäevas.

Esiosa kaudu toimub kunstema puhastamine ja allapanu uuendamine. Läbi klaasi on hea jälgida tibude arenemist kunstemas.

Selleks et kast-kunstemas oleks alati puhas ja värske õhk, varustatakse ta õhustamiseks õhuavadega.

Kast-kunstema asetseb 15 sm kõrgustel jalgadel ja mahutab 100 tibu.

Kus on olemas elekter, saab tibud üles kasvatada elektri-soojendusega kunstema all. Selleks tehakse tugevast papist või, veel parem, plekist koonusekujuline kuppel, mille keskele on paigutatud sinisest klaasist või siniseks värvitud 75-vatine elektrilamp. Kupli kõrgust pesakasti põrandast tuleb reguleerida nii, et tibudel seal all soe oleks. Algul on selle kõrguseks umbes 5—8 sm.

Temperatuur peab kunstemas olema 27—29° C, et luua noorele organismile arenemiseks sama keskkond mis loomuliku ema puhul. Selle temperatuuri juures kasvavad tibud kõige kiiremini.

Normaalse soojuse juures on tibude sulestik sile, nad on erksad, söövad isukalt ning arenevad kiiresti.

2. Suure tähtsusega on tibudele päikesevalgus. Valgus mõjub närvisüsteemile ergutavalt, suurendades seega ainevahetust organismis. Päikesekiirte mõjul produtseerib organism D-vitamiini, mis soodustab luustiku normaalset kasvu. Ainult küllaldase valguse juures saavad tibud küllaldaselt liikuda ja süüa. Seepärast tuleb tibusid päikesepaistelisel ilmadel välja lasta ja võimaldada neil võimalikult palju liikuda. Eriti suur tähtsus on tibude kasvule päikese ultraviolettkiirtel.

3. Kolmandaks põhiliseks tingimuseks tibude kasvatamisel on puhas ja värske õhk. Tibude ruumis on hingamise ja väljaheidete tagajärjel alati kahjulikke gaase. Selleks et ruumi ei koguneks liigselt kahjulikke gaase, ei või tibusid paigutada liiga tihedalt. Ruumide õhustamist tuleb alustada juba tibude esimestest elupäevadest, pidades silmas muidugi välistemperatuuri.

4. Tibusid tuleb süüa kvaliteetsete söödagaga, andes neid isujärgi ja kindlatel kellaaegadel. Tibudel olgu alati saadaval puhas ja lõhnata joogivesi, sest veepuudus pidurdab tibude kasvu. Eriti suur tähtsus tibude söödas on süsivesikutel, valkudel, mineraalainetel ja vitamiinidel.

5. Suur tähtsus tibude normaalsele arenemisele on nende paigutamise tihedusel tibulas. Mida tihedam on tibude paigutus iga ruutmeetri põrandapinna kohta, seda suurem on suremus. Tibudel peab alati olema küllaldaselt ruumi liikumiseks. Ainult sel puhul arenevad normaalselt luustik, lihased, kopsud, süda ning kogu organism. Ühele ruutmeetri ei või mahutada üle 16 kanatibu, 12 parditibu või 10 kalkunitibu. Kuuenädalasi tibusid tuleb juba kaks korda hõredamalt paigutada.

6. Et kasvatada terveid ja elujõulisi tibusid ning vältida suremust, tuleb ära hoida tibude haigusi. Põhiülesanne ei ole mitte haiguste ravimine, vaid haiguste ärahoidmine ehk profülaktika.

Tibusid tuleb hoida niiskuse, külmetamise, kuuma päikese ja rikkiläinud sööda eest. Kaste, vihma ja külmade tuultega ei või tibusid välja lasta. Ka kõrvetavate päikesekiirte käes ei tohi tibusid kaua hoida.

Tibude ruumides tuleb pidada piinlikku puhtust, sest puhtus on tervise alus. Tibude sööda- ja jooginõud olgu puhtad. Hoolitseda tuleb allapanu puhtuse eest. Allapanuks kasutada kuiva sõmerat liiva.

Sööta tuleb ainult värske ja toitvusest täisväärtusliku söödaga.

Elujõuliste ja tervete noorlindude üleskasvatamine, lindude hea munevus ja ühtlaselt kõrge munatoodang on suurel määral sõltuv küllaldasest, õigest ja otstarbekast söötmisest. Vähe on veel sellest, et söödame linde tugevasti, oluline on ka see, et küllaldaselt antavast söödast saaksid linnud kõiki toitaineid, mida on vaja organismi normaalseks elutegevuseks ja saaduste tootmiseks. Ainult õige

söötmise, hooldamise ja pidamise juures arenevad tibud hästi, kasvavad kiiresti elujõulisteks noorlindudeks, täiskasvanud linnud aga munevad hästi.

Seepärast olgu söötmine küllaldane ja mitmekülgne. Olulise tähtsusega on söötade küllaldane valgusisaldus. Kui anname kanale sööta, mis on rikas tärklisest ja rasv-ainetest, aga vaene valgust, võib kana rasva minna, aga ei mune. Kui söödas on vähe valku, arenevad noored linnud halvasti ja suremus on suur. Valgusöötadest on esikohal loomsed valgusöödad, nagu lõss, petipiim, kohupiim, piim, liha-, lihakondi-, kala- ja verejahu. Heaks valgusöödaks ja suureks maiuspalaks lindudele on vihmaussid, ka peenkalad ja kalarapped. Taimsetest valgusöötadest on paremad lina-, soja-, maapähkli- ja päevalillekoogid, her-nes ja uba.

Lindude söödas on tähtsad ka vitamiinid. Eriti olulised on vitamiinid noorlindudele. Kõige paremaks vitamiinsöödaks on noor värsket rohi, mis sisaldab kõiki vajalikke vitamiine. Haljassöödaks kõlbavad rukkioras, noor lutsern ja ristik. Talvise vitamiinsöödana tuleb varuda kuivatatud nõgeseid, vitamiinheina, punast porgandit, noorest haljas-massist valmistatud silo, heinajahu, pihlakamarju.

Kui on napilt koduseid vitamiinsöötasid, võib lindudele anda vitamiinitarbe rahuldamiseks värsket kalamaksaõli: tibudele teisest nädalast alates 1 teelusikatäis 25 tibule päevas, täiskasvanud lindudele 1—2 grammi linnu kohta päevas.

Terasöötadest on lindudele kohasemad kaer ja oder. Nisu on lindudele küll kõige parem, eriti tibudele, kuid seda on võimalik lindude tarbeks siiski vähe tarvitada. Rukis ja terakaunvili ei ole lindudele kohased söödad. Jahvatusjäätmeist on parimad nisukliid, mida ei tule aga sööda hulka võtta mitte üle 30%, sest nad sisaldavad palju kiudollust. Teravili on rikas tärklise ja suhkru poolest, missuguseid aineid vajab organism energiaallikana keha-temperatuuri säilitamiseks ja liikumiseks.

Soodsat mõju talvisele munevusele avaldab idandatud terade söötmine.

Mahlakate süsivesikuterikaste söötadena on lindudele söötmiseks kohased kartul ja juurvili. Kartulit võib sööta keedetult ja anda pehmesöödana teraviljade osaliseks asendamiseks. Keskmiseks kartulinormiks on kanadele 40—50 g, partidele ja kalkunitele 90—100 g, hanedele isegi

kuni 400 g linnu kohta päevas. Juurviljadest on sobivamad punane porgand, söödapeet ja suhkrupeet. Neid kasutatakse toorsöödana. Toorsöödaks sobib ka kapsas, sibul, küüslauk ja kõige enam muidugi noor värsk rohi.

Ei või unustada, et oluliseks koostisosaks lindude söödas on ka mineraalained. Mineraalainetest vajavad linnud suuremal määral kaltsiumi. Rohkesti leidub kaltsiumi söödakriidis, kondijahus, teokarpides, müürikrohvis, merglis ja munakoortes, mida tuleb õigeaegselt varuda ja hoolitseda selle eest, et need lindudele alati saadaval oleksid.

Täiskasvanud lindude naatriumitarbe rahuldamiseks võetakse sööda hulka 0,5—1 gramm keedusoola päevas.

Noorlindude söötmisel, olenemata linnuliigist, peame mees pidama, et:

1. Noorlinde, eriti tibusid, tuleb sööta ainult hea, toitva ja värsket söödaga. Hallitanud ja läppunud söödad võivad põhjustada noorlindude suuremust.

2. Söötasid tuleb anda noorlindudele nii palju, kui nad süüa jaksavad, kusjuures söödaratsioon peab sisaldama vajalikul määral kõiki toitaineid.

3. Linde tuleb sööta kindla söötmiskorra järgi, millest tuleb rangelt kinni pidada.

Linnukasvatuse Teadusliku Uurimise Instituut soovitab sööta tibusid kuni 10 päeva vanuseni kuus korda päevas, alates 10. elupäevast viis korda ja 1,5—2 kuu vanuselt neli korda, söögivaheajaga 3,5—4 tundi.

Kanatibude söötmist tuleb alustada kohe pärast nende haude-linnukasvatust jaamast toomist ja kunstemasse paigutamist.

Esimesel kahel päeval söödetakse tibusid peente nisutangude ja herkuloga. Joogiks saavad tibud toasooja vett ja värsket täispiima. Hea on söödana kohupiim ja hästi hapendatud lõss. Iga päev vahetatav värsk vesi olgu tibudel alati ees. Puusüsi ja peenkruus olgu tibudel samuti ees juba alates esimestest päevadest. Sütt on vaja seedeelundis tekkinud gaaside sidumiseks, et ei tekiks seedehäireid. Peenike teravaservaline kruus aitab teisi söötasid peenedada.

Kolmandast päevast alates antakse lisaks tangudele veel keedetud ja peenekshakitud mune, 1 muna 25 tibu kohta päevas. Kuigi tibud tarvitavad esimestel nädalatel vähe mineraalaineid, antakse neile peenestatud teokarpe vabalt nokkimiseks. Alates 5. elupäevast hakatakse tibudele

andma ka haljassööta: peenestatud nõgeselehti, viljaorast, salatit ja ristikuädalat. Varakevadel, kui haljassööta ei ole, antakse tibudele riivitud punast porgandit ja head värsket kalamaksaõli 1 teelusikatäis 25 tibu kohta päevas tangudele lisatuna. Haljassöödaks võib idandada ka kaeru. Viie või kuue päeva vanuselt hakatakse tibudele andma kuiv-
sööta vabalt nokkimiseks. Kuivsööt peab olema mitmeke-
sine.

Kuivsöödashuvi võib valmistada järgmiselt: 25% peeni nisukliisid, 20% nisujahu, 23% sõelutud kaerajahu, 25% odrajahu, 5% hernejahu, 10% magedat kalajahu, 1,5% fosforhapu lupja, 0,5% keedusoola. Kui on käepärast päevalillekoogi- ja maapähklikoogijahu, siis võib vähendada odra- ja kaerajahu ning nisukliide kogust mõne protsendi võrra ja asendada eespool mainitud jahudega. Kalajahu protsent võib väiksem olla, kui on võimalik kalajahu osalt liha- ja verejahuga asendada. Fosforhapu lupja võib asendada kondijahu ja söödakriidiga.

10—12 päeva vanuselt ei anta tibudele enam keedetud mune ja täispiima. Täispiim asendatakse hästi hapendatud lõssiga. Nüüd hakatakse tibudele andma ka pehmesööta vaheldumisi tangudega. Pehmesööt valmistatakse hapendatud lõssist, kuivsöödashuvi, keedetud kartuleist ja peenendatud haljassöödashuvi. Kui kuivsöödashuvi ei ole kalajahu, siis tuleb seda anda pehmesöödashuvi 2—3 grammi tibu kohta. Keedetud kartuleid võetakse pehmesöödashuvi 1 osa 3 osa kuivsöödashuvi kohta. Varakevadel, kui tibusid ei ole veel võimalik välja lasta, lisatakse pehmesöödashuvi hulka kalamaksaõli 1 teelusikatäis 20—25 tibu kohta päevas.

Keedetud kartulite kogust võib hiljem kord-korralt suurendada, näiteks 6 nädala vanustele noorlindudele antavas pehmesöödashuvi anda juba 1 osa jahu kohta 2 osa keedetud kartuleid ja rikkalikult haljassööta.

Nii toimub söötmine kuni 6 nädala vanuseni tangude, rohke haljassöödashuvi, pehmesöödashuvi ja alaliselt ees oleva kuivsöödashuvi. 6 nädala vanuses asendatakse tangud purustatud teradega ja 2 kuu vanuses tervete kaera- või odrateradega.

Puhas ja värsk vesi, teokarbid ja süsi peavad olema alati saadaval.

Kolme kuu vanuselt algab noorlindude kasvatamine vastavalt tootmisülesandeile. Kuivsöödashuvi vähendatakse valgurikkaid söötasid ja antakse neile rohkem teri. Hapendatud lõssi hulka (10 grammi linnu kohta) ei vähendata.

Sel kasvuperioodil tuleb arvestada lindude isu ja sööta neid küllaldaselt, kuid nii, et söödanõudesse ei jääks jääke.

Vii e kuu vanuses, kui üksikud noorkanad alustavad juba munemist, viiakse nad üle munejate kanade söödaratsioonile.

Hanetibude söötmisel antakse neile esimestel päevadel keedetud ja peenekshakitud mune segatult sõmeraks pudruks keedetud odra- ja kaeratangudega. Segule lisatakse pool osa peenestatud haljassööta. Kuni kuue kuu vanuseni söödetakse hanetibusid 5 korda päevas. Joogiks on puhas toasoe vesi, täispiim või värske lõss.

Teisest nädalast alates antakse pehmesööta, mis koosneb heast segaviljajahust, keedetud kartuleist ja kohupii- mast. Sellele lisatakse veidi peenestatud teokarpe ja rikkalikult värsket rohtu.

Pärast ühe kuu vanuseks saamist jääb hanetibude põhiliseks söödaks haljassööt — karjamaarohi, millele karjamaaperioodi algul antakse hommikul ja õhtul lisaks teri, kokku 50 grammi linnu kohta.

Kui hanedel puudub karjamaal veekogu, tuleb joogivett anda sügavast nõust, kus olgu alati nii palju vett, et hanetibudel oleks võimalik silmade ja kõrvade pesemiseks pead üleni vette kasta.

Sõmer liiv, teokarbid ja puusüsi olgu hanetibudel alati saadaval.

Parditibude söötmise iseärasuseks on see, et neile söödetakse küll samu söötasid mis kanatibudelegi, kuid mõnevõrra teises vahekorras ja peamiselt pehmesöödana.

Kolme esimese päeva jooksul antakse parditibudele kõvakskeedetud ja peenekshakitud mune, 1 muna 50 parditibu kohta, segatult odra- ja kaeratangudega pudruks.

Kolmandast elupäevast alates antakse pehmesööta, mis koosneb teraviljajahust, nisukliidest ja kalajahust. Segu segatakse peenestatud haljassööda, värske või hapendatud lõssi või lihapuljongiga kobedaks, sõmerjaks pudruks, mis on lindudele mõnus söömiseks ega kleepu noka külge.

Parditibud armastavad söögi peale vett juua, sellepärast peab neil söötmise ajal vesi alati jooginõudes olema.

Sööta esimese kümne päeva jooksul 6 korda, teisel kümepäevakul 5 korda päevas.

Parditibud kasvavad kiiresti. Sellepärast on oluline, et

tibulaperioodil antav sööt sisaldaks rohkesti loomseid valkaineid. Loomset valku seedivad parditibud väga hästi.

Terveid teri ei ole soovitatav anda. Teri antakse purustatult või jahuna piimaga niisutatult, et nad paremini seeduksid.

Söötade valik parditibude söötmisel olgu kogu üleskasvatamise perioodil võimalikult ühesugune, sest nad ei harju kergesti uue söödaga.

3—4 nädala vanuselt lastakse noorpardid vette, kusjuures vee temperatuur ei tohi olla alla $+16^{\circ}\text{C}$. Veekogus söövad nad rohkesti rohtu, usse, limuseid, konnakulleseid, konni, putukate vaklu ja vastseid ning muid loomakesi. Lisasööta antakse siis 3—4 korda päevas.

Teisel kuul antakse lisasööta olenevalt sellest, kuidas veekogus sööta leidub. Mida vähem leidub veekogus sööta, seda rohkem peab andma lisasööta. Lisasööt olgu mitmekesine.

Partide pidamiseks on sobivad kuni 1 meetri sügavused jooksva veega veekogud, kus on palju veetaimi, konni ja putukaid.

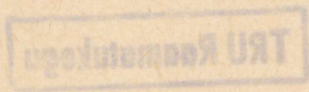
Noorpardid saavad tapaküpseks 2—2,5 kuu vanuselt. Kui on võimalik karjatada noorparte veetavates onnides kõrreõldudel, võib nende kasvatamine kauem kesta.

Kalkunitibude söötmine algab varsti pärast nende koorumist. Esimestel päevadel antakse kalkunitibudele kõvakskeedetud ja peenekshakitud mune, 3 muna 50 kalkunitibu kohta päevas, segatuna peente tangude ja kohupiimaga. 4—5-ndast päevast alates lisatakse pehmesöödale rohelist sibulat, küüslauku ja muud peenendatud haljassööta. Pehmesööt valmistatakse $\frac{1}{2}$ osast kuivisöödast ja $\frac{1}{2}$ osast nisukliidest, mis segatakse hapendatud piimaga paksuks pudruks.

Kuivisööt olgu tibudel alati saadaval. Samuti olgu alati ees teokarbid, värske joogivesi ja peenendatud puusüsi.

Kui kalkunitibud on saanud 2 kuu vanuseks, söödetakse neid kolm korda päevas, andes kaks korda pehmesööta ja üks kord õhtul terveid kaera- või odrateri. Kolmandast kuust alates söödetakse kalkunitibusid ainult kaks korda päevas, andes hommikul pehmesööta ja õhtul teri.

Kalkunitibud nõuavad suurt tähelepanu nii söötmisel kui ka hooldamisel. Sööt peab olema heakvaliteediline ja värske. Söötmissaegadest tuleb täpselt kinni pidada. Sööta väikeste annustega, kuid sageli. Jahusegule lisada vähe-

malt 30% peenekshekseldatud värsket rohtu ja kuni kuu vanustele tibudele kohupiima, lõssi ja petipiima.

Kalkunitibud on väga liikuvad ja sellepärast tuleb neid sooja ja ilusa ilmaga juba mõne päeva vanuselt välja lasta.

Kalkunitibud on õrnad kuni 2 kuu vanuseni. Neid ei tohi lasta märjaks saada, sest selles eas ei kannata nad niiskust. Alles kui nende pea ja kael on juba punakate nahk-kudedega kattunud, on nad niisama vastupidavad kui täiskasvanud linnud.

Kuivõrd oluline on söödaratsioonidest täpne kinnipidamine ja tibude suunav kasvatamine, seda saab demonstreerida kooli elavnurgas. Bioloogia õpetaja juhtimisel tuleb iga kooli elavnurgas kasvatada teatavat arvu tibusid. Söödame üht osa tibusid rangelt söödaratsiooni järgi, ülejäänud tibusid aga nii, et ühel puuduvad ratsioonist näiteks mineraalained, teisel vitamiinid jne. Varsti võime näha, et rangelt söödaratsiooni järgi söödetud tibud arenevad normaalselt, ühekülgsest söödetud tibud aga jäävad ühes või teises suhtes kängu.

Tibude üleskasvatamise edukus oleneb suurel määral õpilaste teadmistest, huvist ja armastusest neile usaldatud töö vastu.

Põhireeglid, millest tibude hooldamisel tuleb kinni pidada, on kokkuvõttes järgmised:

1. Sööta tuleb ette anda arvestusega, et tibud selle ilma jäägita ära söövad.

2. Tibusid ei tohi kunagi jätta ilma puhta veeta.

3. Peenekshekseldatud haljassööta (ristikut, lutserni, nõgeseid) ja mineraalsöötasid (kriiti, peenestatud teokarpe), lõssi ja peent kruusa tuleb tibudele anda isu järgi.

4. Söödakünad ja jooginõud tuleb pärast tarvitamist puhastada ja kuivatada ning iga 3—5 päeva järel hoolikalt pesta ja desinfitseerida.

5. Igal hommikul tuleb allapanu üles kohendada, sõnnik eemaldada ja lisada uut allapanu.

6. Tibud tuleb lasta iga päev jooksupäevade, välja arvatud vihmased päevad.

7. Tibula temperatuur peab olema alati ühtlane.

8. Nõrgad ja kasvus mahajäänud tibud tuleb eraldada ja luua neile paremad söötmiss- ja pidamistingimused.

9. Tibusid tuleb kaitsta röövlomade ja -lindude eest.

Silmas pidades eeltoodud juhendeid, võivad õpilased

tibusid omal käel edukalt üles kasvatada. Samuti saavad õpilased suvevaheajal kolhooside linnutalitajaid abistada.

Koolid võivad šefluse alla võtta kolhooside linnufarmid ja osutada neile mitmekülgset abi. Nii saavad õpilased aidata kolhoose kanade ja teiste lindude laagriiisilisel pidamisel uiteväljadena kasutatavatel heinaädalatel ja eriti kõrrepõldudel, kust linnud leiavad hulgaliselt ussikesi, putukaid ja varisenud viljateri. Praktika on näidanud, et laagriiisilisel põldudel peetavate kanade munevus tõuseb umbes 10% ja enam. Kanade laagriiisilisel põldudel pidamisel on veel teisigi eeliseid, sest kanad hävitavad põldudel kahjulikke putukaid ja tõuke, kes kahjustavad juurvilja ja ka teisi põllukultuure. Kanad puhastavad põlde ka umbrohuseemnetest. See omakorda suurendab saake. Põldude kündmise ajal on väga kasulik lasta kana karjal otse traktori järel käia, et hävitada kahjulikke putukaid ja tõuke. Peedipõldudelt, kus kanu kasutati kahjurite tõrjeks, oli saak 230 tsentnerit hektarilt; seal aga, kus kanu kahjurite tõrjeks ei kasutatud, oli hektarisaak ainult 181 tsentnerit. Kanu võib laagriiisilisel pidada ka puuviljaaedades, heinapõldudel jne. Kolhoosidel on vaja koostada vastav plaan, mille järgi õpilased saavad kanade laagriiisilist pidamist organiseerida. Laagriperioodil võib kanu ka ööseks põllule jätta. Selleks tuleks ehitada kerged ratastel edasiveetavad laagriionid — üks onn 125 kana kohta. Onnides saavad kanad olla öösel, samuti on seal ka pesad munemiseks. Onnide vahe olgu 15—20 meetrit. Enne kanade põllule viimist tuleb kontrollida nende tervislikku seisukorda. Kanade põllule viimine toimugu õhtupoolikul. Ööseks jäetakse kanad põllule onnidesse, et nad harjuksid uue keskkonnaga. Järgmisel hommikul vara lastakse nad põllule.

Kanade söötmine laagriperioodil toimub ettenähtud päevanormide järgi. Noorkanu (kuni 6 kuuni) tuleb sööta 4 korda päevas, vanemaid kanu 3 korda päevas, kusjuures hommikul tuleb anda 30%, keskpäeval 30% ja õhtul 40% päevasest söödaratsioonist. Nagu juba mainitud, tuleb hoolitseda, et kanadel oleks alati saadaval puhas vesi.

Õpilased saavad abistada kolhooside linnufarme ka talveperioodiks vajalike söötade varumisel, näiteks vitamiinirikka heinajahu valmistamisel. Lindudele söödetaav heinajahu on soovitatav valmistada noorest lutsernist, mis tuleb soodsä ilmaga maha niita, veidi närbuda lasta ja redeli-

tele tõsta. Hästi kuivanud hein jahvatatakse rõugust vedades koheselt jahuks. Heinajahu päevaseks söödaratsiooniks ühe kana kohta on 5—7 grammi, pardi kohta 35—60 grammi, kalkuni kohta 35—80 grammi, hane kohta 100—150 grammi.

Õpilased võivad edukalt sügiseti ka pihlakamarju korjata ja kuivatada neid väärtuslikuks talviseks vitamiin-söödaks.

Jõukohaseks ülesandeks on õpilastele veel suvel nõgesevihkude valmistamine. Nõgeseid tuleb niita õitsemise eel ja vitamiinide paremaks säilitamiseks kuivatada algul varjulises kohas väikeste vihkudena.

Samuti võivad õpilased abi osutada silo valmistamisel.

Abistades kolhooside linnufarme, saavad õpilased selle eest vastavat tasu. Nii on õpilastel ka majanduslik huvi töö vastu.

Ettevalmistusi koolides kevadiseks tibude kasvatamiseks tuleb teha õppeaasta jooksul. Juba talvel tuleb noorte naturalistide ja tehnikaringides aegsasti valmistada tibude kasvatamiseks vajalikud kunstemad ja aiakesega onnid. Kevadel, niipea kui võimalik, tuleb tellida haude-linnukasvatusjaamadest tibusid. Õppeaasta jooksul tuleb õpilasi noorte naturalistide ringide kaudu teoreetiliselt ette valmistada põllumajanduslindude kasvatamiseks ja kolhooside linnufarmide abistamiseks. Nimetatud ürituse vastu on kohustatud huvi tundma ennekõike kooli direktsioon. Vastutus langeb siin ka loodusloo õpetajatele. Direktsiooni otsesteks abilisteks selles töös peavad kujunema koolide pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonid. Nimetatud organisatsioonide koosolekutel tuleks seda üritust põhjalikult kaaluda ja otsida võimalusi kolhooside linnufarmide tõhusaks abistamiseks. Selle üritusega satuvad õpilased silm silma vastu elava loodusega, tegeliku tööga. Sellega saame kasvatada õpilastes huvi linnukasvatuse ja üldse töö vastu. Võime olla veendunud, et üritusest on suur kasu linnukasvatuse arendamisele. Selle ürituse kaudu saavad koolid tõhusalt kaasa aidata partei XXI kongressi otsuste täitmisele.

Kuni 1959. aastani ei kasvatatud Moskva oblasti kolhoosides ja sovhoosides spetsiaalseid lihatibusid. Kanaliha toodeti ainult noor- ja põhikarjast väljaprakeeritud kanade ja kukkede arvel, sealjuures kasvatati noorlinde sageli 4—5 kuu vanuseks. On aga teada, et üle 3 kuu vanuste noorlindude lihaks kasvatamine pole majanduslikult tasuv, sest juurdekasvuks kulutatav sööt läheb kalliks. Et noorlinde vajati ainult põhikarja uuendamiseks, võeti tibusid vähe kasvama. Seetõttu ei oldud ka tööde mehhaniseerimisest noorlindude kasvatamisel eriliselt huvitatud. See omakorda tingis suuri tööjõukulutusi tibude üleskasvatamisel. Kanaliha tootmise omahind oli sageli väga kõrge ja ületas vahel isegi realiseerimishinna. Seetõttu ei olnudki majandid sageli lindude lihaks kasvatamisest ja linnuliha toodangu suurendamisest huvitatud. Samal ajal aga teame, et kanaliha ning eriti veel lihatibude liha on väga maitsev ja kõrge toiteväärtusega. Sellepärast ei ole juhus, et näiteks Ameerika Ühendriikides on väga levinud kanatibude lihaks kasvatamine, kusjuures linnuliha moodustab üldisest lihatoodangust üle 14%.

Lindude lihaks kasvatamisel on häid kogemusi Moskva oblasti Himki rajooni kolhoosil «Voshod».

Selles kolhoosis hakati esimesena linde lihaks kasvatama. Tibusid toidetakse seal peamiselt spetsiaalsete jõusöötadega, mis sisaldavad suurel hulgal proteiini, antibiootikume ja muid vajalikke aineid. Kuni 90 päeva vanuseni peetakse tibusid sügavallapanul, kasutatakse elektriga köetavaid kunstemasid ja infrapunase kiirguse lampe. Lindla (1040 m²) on jaotatud 10 võrdseks sektsiooniks, mis on varustatud silindrikujuliste automaatsööginõudega ja automaatjootjatega. Iga kahe sektsiooni kohta on üks punker söötade hoidmiseks.

Selline lihtne sisustus on võimaldanud tunduvalt suurendada tööviljakust ning kergendada linnutalitajate tööd.

Kolhoos «Voshod» kasvatas 1959. aastal ühes lindlas kolm partiid linde (kokku 52800 lindu), ning andis ära 55 tonni linnuliha. Äraantud 3 kuu vanuste lindude keskmine kaal oli 1300 grammi. Liha-munatõugu kanatibud kaalusid 3 kuu vanuses 1500—1800 grammi. Ühe kilogrammi linnuliha omahind oli 8 rubla 30 kopikat. Siinjuures tuleb märkida, et kulutused teenindava personali töö-

tasuks moodustasid omahinnast ainult 6%. Noorlindude lihaks kasvatamisest sai kolhoos 156 200 rubla (vanas rahas) puhastulu.

Edukalt tegeleb lindude lihaks kasvatamisega ka Moskva oblasti Himki rajooni Ždanovi-nimeline kolhoos. 6. mail 1959. aastal toodi kolhoosi 14 000 ristan dtibu. Asetati nad tibulasse (laius 18 ja pikkus 52 m). Ruum on jaotatud 6 sektsiooniks. Igas sektsioonis on 3 kunstema (igaihes 4 infrapunase kiirgusega lampi võimsusega 500 W). Ruumi läbib pikuti 1,8 m laiune vahekäik, et hõlbustada toidu kohaletoimetamist ja lindude eest hoolitsemist.

Kuni 10 päeva vanuste kanatibude jaoks tehti sektsiooni sisse soojenduslampide alla vineerist täiendav piirdeaed, et tibud ei läheks lampidest liiga kaugele.

Esimene partii broilereid kasvatati sügavallapanul, teine partii aga hekseldatud õlgedel. Allapanu on lindlas alati kuiv. Jooginõud seisavad sektsioonides spetsiaalsetel alustel. Enne uue partii saabumist vahetatakse lindlas allapanu. Toitu saavad broilerid vabalt. Igas sektsioonis on 8 rippuvat silindrikujulist automaatsööginõu segajõusööda ja 8 automaatsöötjat mineraalsöötade jaoks.

Linnud kasvasid hästi. 30 päeva vanuselt kaalusid nad keskmiselt 280 grammi, 60 päeva vanuselt 770 ja 80 päeva vanuselt 1100 grammi, kusjuures mõned kuked kaalusid rohkemgi (vastavalt 450, 1190 ja 1480 grammi). Esimese partii broilerite kasvatamiseks üldkaaluga 14 665 kg kulutati 46 tonni segajõusöötasid 39 986 rubla väärtuses (vanas rahas). Ühe kilogrammi juurdekasvu peale kulutati 4,48 söötühikut.

Teine partii tibusid — 14 700 lindu — toodi sisse 11. augustil. Nendest säilitati ja kasvatati lihaks 95% ning saadi ligi 13 tonni liha. Ühe kilogrammi juurdekasvu peale kulutati 2,75 kg kontsentreeritud söötasid.

Üldse kulutati kahe partii üleskasvatamiseks 82 tonni jõusöötasid. Ühe kilogrammi juurdekasvu saavutamiseks kulutati 4,19 söötühikut, 1 tsentneri liha tootmisele kulutati 1,85 inimpäeva. Ühe kilogrammi linnuliha omahinnaks kujunes vanas rahas 7 rubla 50 kopikat.

1959. aasta detsembris toodi kolhoosi veel 19 000 tibu. Nende talitamisega tegeles 3 linnutalitajat, kellest 2 töötasid päeval ja 1 öösel. Kolhoosil on kavas veelgi laiendada lindude lihaks kasvatamist. 1960. aastal alustati seni ehitatud kapitaalse lindla lähedale odavast materjalist

kerget tüüpi kanala ehitustöid. See hoone on mõeldud suurest lindlast toodavate noorlindude kasvatamiseks 1,5—2 kuu vanusest alates. Noorlindude asemele tuuakse suurde lindlasse uus partii tibusid. Sel moel on võimalik aastas kasvatada senise 4 asemel 6 partiid broilereid.

Zdanovi-nimelise kolhoosi ja ka paljude teiste broilerikasvatajate kogemused näitavad, et lindude lihaks kasvatamine on kasulik, ning et seda tuleb propageerida kui üht olulist reservi lihatoodangu suurendamisel.

SOTSIALISTLIKU TÖÖ KANGELANE VEERA SIDORA

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 25. detsembrist 1959 anti Ukraina Linnukasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi «Borki» katsemajandi linnutalitajale Veera Fjodori t. Sidorale Sotsialistliku Töö Kangelase nimetus.

1959. aasta jaanuaris, vastuseks NLKP XXI kongressi ajaloolistele otsustele, võttis Veera Sidora endale sotsialistliku kohustuse saada seitseaastaku esimesel aastal oma hooldamisel olevatelt kanadelt miljon muna.

Ta täitis selle suure kohustuse auga. Veera Sidora kogus möödunud aastal 6000 kanalt 1 005 830 muna ehk keskmiselt 178,8 muna igalt kanalt. Kümne muna omahinnaks, arvestades maha kõik kulutused, tuli vanas rahas 3 rubla 2 kopikat.

See tõeline seitseaastaku vääriline töökangelastegu sai võimalikuks ainult sellepärast, et Veera Sidora kasutas teaduse uusimaid saavutusi, uut ja eesrindlikku tehnikat, mis võimaldas tunduvalt tööviljakust suurendada. Esimesena hakkas ta üksinda hooldama 6000 kana ning saavutas seejuures nende kõrge produktiivsuse.

Tema hooldamisel olevad kanad asusid komplekselt mehhaniseeritud kanalas sügaval allapanul. Kanala konstruktsiooni ja sisustuse töötasid välja Linnukasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi töötajad ning see osutus nende loominguliste otsingute suurepäraseks tulemuseks. Nendes otsingutes oli oma osa ka Veera Sidoralt. Ei ole juhus, et just temale, aastatelt veel noorele, kuid kogenud linnutalitajale, tehti ülesandeks uues kanalas töötada. Talle tehti ülesandeks katsetada ja järele proovida uued teadlaste poolt loodud mehhanismid. Asudes tööle uues lindlas, oli

tal juba küllalt kogemusi. Varem töötas ta haude-linnukasvatustöös, tegeles noorlindude kasvatamisega, hoolduses põhikarja eest. Kiiresti õppis ta selgeks uute kasvatusele võetud masinate ja mehhanismidega töötamise. Töö käigus tegi ta mitmeid väärtuslikke ettepanekuid, mis aitasid täiustada munakorjamise vankrit ja söödajaotajat. 1960. aastal töötab Veera Sidora uues kanalas, mis on määratud 12 000 kanale ning on veelgi täielikumalt tehnikaga varustatud. Selle võrra aga on ka kohustused suuremad. 1960. aastal kohustus Veera Sidora riigile andma 2 miljonit muna.

LINDUDE KASVATAMISEST KOOPERATIIVSETEL ALUSTEL

Et saada rohkem toodangut ning alandada omahinda, hakkasid paljud Orenburgi oblasti kolhoosid rajama kolhoosidevahelisi linnukasvatuse majandeid kooperatiivsetel alustel.

Nii ehtasid näiteks Saraktaši rajooni kolhoosid ühiselt kolhoosidevahelise lindla. Kahe aasta jooksul on seal kasvatatud üle 100 000 linnu, sealhulgas 1959. aastal 65 000 lindu. Linde peetakse puurides, kusjuures säilimise protsent on 80. Iga linnutalitaja hooldada on 4000—5000 tibu. Poolteise kuu vanuselt antakse noorlinnud kolhoosidele kasvatamiseks.

Mustajevi rajooni kolhoosid ehtasid kolhoosidevahelise lindla haude-linnukasvatustöös juurde. Sarlõki rajoonis kasutatakse kanapoegade kasvatamiseks juba teist aastat kohaliku remondi- ja tehnikajaama ruumi. Sellest «aktsiaseltsist» võtab osa 15 kolhoosi. Linnutalitajad hooldavad siin tibusid kuni poolteise kuu vanuseni. Kanapoegade omahind selles vanuses moodustas 1959. aastal tolleaegses rahas 3 rubla 84 kopikat (selle hulka on arvatud haude-linnukasvatustööst ostetud ööpäevase tibu hind 2 rubla 33 kopikat); sööda peale kulutati 65 kopikat, kütte peale 10 kopikat. Jooksev remont ja muud kulud moodustasid 4 kopikat, kuna üldmajanduslikud kulutused moodustasid 28 kopikat ehk 8% kanapoja hinnast.

Kolhoosidevaheliste linnufarmide organiseerimine võimaldab efektiivsemalt söötasid kasutada, suurendada tööviljakust ja paremini korraldada zootehnilist teenindamist. Kõige kasulikum on muidugi see, kui sellised majan-

did rajatakse haude-linnukasvatusjaamade lähedusse. See kergendab tunduvalt tibude transporti, eriti talvel. Peale selle on võimalik söödaks kasutada haudejaamast saadavaid jäätmeid.

Nagu kogemused näitavad, on kõige kasulikum ehitada kolhoosidevahelised farmid vähemalt 25 000—30 000 kana kasvatamiseks ning hoida linde sügavallapanul. Talvel võib tibusid kasvatada 45—50 päeva vanuseks, kevadisel aga 25—30 päeva vanuseks ja anda nad seejärel kolhoosidele kasvatamiseks. Kolhoosidevahelised farmid rajatakse ja linnud kasvatatakse üles kooperatiivsetel alustel. See tähendab, et kolhoosid, kes võtavad osa farmide rajamisest, eraldavad teatavas ulatuses rahalisi vahendeid, ehitusmaterjali, söötasid ning inimesi ja saavad vastavalt osamaksu suurusele omahinnaga noorlinde.

Kolhooside esindajatest moodustatakse nõukogu, kes käsutab kõiki kolhoosidevahelise farmi rahalisi vahendeid ning kellel on õigus avada arve Riigipangas. Nõukogu koosseis kinnitatakse rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee poolt.

МОЛОДОМУ ПТИЦЕВОДУ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja H. Avarsoo

Kunstiline toimetaja H. Keigo

Tehniline toimetaja T. Liivand

Korrektorid P. Hiie ja E. Künarpu

Ladumisele antud 22. III 1961. Trükkimisele antud 5. V 1961. Pažer 54:84, 1/16. Trükipoognaid 3,75. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 3,08. Arvutuspoognaid 3,28. Trükiaarv 4000. MB-03811. Tellimise nr. 546. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tänav 54/58.

Hind 10 kop.

SISUKORD

Linnukasvatus — komsomoli majandusharu	3
A. <i>Essenson</i> . Suurendame linnuliha tootmist	12
V. <i>Nurmsalu</i> . Sügav allapanu lindlates	29
A. <i>Repponen</i> . Koolide ja õpilaste ülesandeid linnukasvatuse arendamisel	37
A. <i>Ossep</i> . Broilerite kasvatamise kogemusi Moskva oblastis	56
Sotsialistliku töö kangelane Vera Sidora	58
Lindude kasvatamisest kooperatiivsel alusel	59

10 kop.

A-23818

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00366317 8